

Nekoliko pedagoških navodil za zemljepisni pouk.

Dragotin Pribil.

(Dalje.)

Dobri zemljevidi se odlikujejo po skrbnem izboru snovi. Ni vsaka karta za vse, za šolo, za dom, za pisarne, za učenjaka, za začetnika. Za šolo so sposobne le takšne karte, ki prinašajo le najvažnejše zemljepisne predmete, le to, kar mora učenec znati. Prenapolnjene karte so za pouk nerabne; prenapolnjenost vniči preglednost, otrok začanja zamenjati znatno z neznatnim; navadno se na prenapoljenih kartah poudarja politiška stran, čim se oro-hidrografiški podatki zasenčijo; učenec ne more najti predmetov na prenapoljeni karti, kar mu zagreni uk, mu otežuje ponavljanje in ga sili, da približuje svoje oko preveč h karti, kar ga lahko stori kratkovidnega. Dober zemljevid bode prinašal samo potrebne podatke, natančno risane oro-hidrografiške odnošaje; fiziško je stalno, na zemljevidu je spremenljivo. Na zemljevidu smejo torej biti zaznamovana le imena najvažnejših mest, brez ozira na število prebivalcev, ampak zlasti glede na važnost lege. — Umevno je, da ni vselej mogoče prinašati vse odnošaje popolnoma natanko, podrobno; marsikaj se mora generalozovati. Tako pravi Trunk: „Je kleiner der Massstab ist, nach welchem eine Karte gezeichnet wird, desto mehr weicht das Kartenbild von der Natur ab, es wird zur blossen Abstraction, und an die Stelle des Details tritt die allgemeine Wahrheit.“ Generalizovana karta pa ne sme izpuščati značilnih stvari, ko je n. pr. marsikateri ovinek reke, sicer postane zemljevid nenatančen. — Izbor znakov za upodabljanje zemljepisnih predmetov mora biti ravnotako skrben. Ne preveč znakov, čim manj jih je, tem hitreje jih učenec pomni. Pisava imen naj bo takšna, da učenec takoj spozna, kaj znači dorično ime, ali reko, ali mesto itd.

Dober zemljevid mora vse zemljepisne odnošaje dobro označiti. Posebno važno je, da se dobro upodabljajo oro-hidro-

grafiške razmere. O tem pravi Coordes: „Wenn der Kartograph an seinem Theile helfen will, den geographischen Unterricht zu einem entwickelnden, die ganze geistige Kraft des Schülers entfaltenden und allgemein bildenden zu machen; wenn man sich in der geographischen Kartographie nicht darauf beschränkt, die Lage der Ortschaften, Wasserläufe und Gebirgszüge schematisch zu verzeichnen, vielmehr bestrebt ist, die speciell topographischen Elemente zu einem Gesamtbilde zu vereinigen und ihre gegenseitige Bedingtheit in Abhängigkeit und Wechselwirkung erkennen zu lassen; wenn man den Einfluss beachtet, den die Bodenplastik eines Erdraumes auf die Bewässerung, klimatischen und Vegetationsverhältnisse desselben, auf die Dichte, Lebensweise, den Charakter und die Beschäftigung seiner Bewohner, theilweise auch auf die wichtige geschichtliche Ereignisse, sowie auf den Verkehr und das Emporkommen gewisser Handels- und Industriestädte geübt hat; kurz, wenn man die Plastik des Erdbodens als dasjenige Moment der Erdkunde erkennt, welches allen übrigen Momenten als Unterlage dienen muss, — das Bleibende, der Körper, den das wechselvolle Gewand der staatlichen Verhältnisse nur umkleidet: so bildet auch die sorgfältige Ausführung der Oro-Hydrographie die Grundlage der Kartierung. — Kar se tiče upodabljanja orografiških odnošajev, moram opomniti, da se vrši isto na tri načine: ali s črticami, ki po različni debelosti naznanjajo nagnjenost gorovij, ali pa z različnimi barvami, ki po svoji temi naznanjajo visokost gorovij, ali pa kombinovano s črticami in hipometriškimi barvami. Poslednji način je še najboljši, ker se dajo z njim uporabiti dobre strani obeh prvih. Barvani zemljevidi, t. j. tisti, ki prinašajo gorovja slikana v naravni obliki, kakor jih kaže zemljepisna oblika, se bodo dali uporabljati le na prvi stopnji; smatrati jih smemo bolj za nedolžno igrabo nego za resno nazorilo in učilo. — Ložje se dajo uprizarjati hidrografiške in politiške razmere. Morje je vedno modrozeleno, bolj svetlo, kjer je bolj plitvo, bolj temno, kjer je globlje. Reke so na fiziških kartah krepko od vira do ustja z modro barvo označene, na politiških pa črno. Za stenske zemljevide se priporoča samo črna barva. Za meje imamo različne znake: širok barvan pas, fino rdečo črto, črne črtice, barvane dežele. Za politiške karte je priporočati poslednji način, toda v tem slučaju se mora paziti na harmoniško vzajemnost barv. Mimogrede pa omenjam, da ni dobro ločiti politiških kart od fizikalistiških. Karte, ki prinašajo fizikalistiške in politiške odnošaje, naj zaznamujejo meje same s fino rdečo črto. — Na fizikalistiških kartah naj se podajo le najvažnejša mesta, imena teh mest se lahko skrajšajo. Pri politiških kartah so mesta znaten činitelj, zato morajo biti imena polno izpisana.

Končno se morata stenski in učenčev zemljevid odlikovati po lepi zunanji opravi. Lepo risana karta bolj zanima. — Zemljevid mora predstavljati harmoniško celoto. Barve in tisk morajo ugajati. Paziti

je na to, da se plošče dobro krijejo, da se ne premaknejo med tiskom, ker drugače se lahko zgodi, da se meje premaknejo. Okvir, ki se je določil za zemljevid, se ne sme z risanjem prekoračiti. Danes imamo mnogo kart, ki znalca po svoji lepoti očarajo. Zakaj bi ne pestovali v šoli estetiškega čuta, ako je dana priložnost?

Razven lastnosti, ki jih zahtevamo skupno od stenskega in učenčevega zemljevida, moramo pogovoriti tudi tiste, ki jih zahtevate obe kategoriji kart vsaka zase. Najpreje bodemo pogovorili stenski zemljevid.

Zemljevid za steno bi moral imeti kolikor mogoče veliko merilo, da vidijo podane podatke vsi učenci tudi v velikem razredu. Ta zadeva bi se naj dosledno opazovala zlasti po naših vaških šolah, kjer mora vsled množine otrok biti vsak razred prava sobana. — Iz istega vzroka morajo biti vsi zemljepisni predmeti na stenskem zemljevidu označeni z izrazito barvo. Medle barve so v tem slučaju velik pregrešek. Naopična izobrazba in tak rek se mora dati opazovati iz velike daljave. Ker imena zabranjujejo preglednost zemljevida in ker se od daleč itak ne dajo čitati, so za stenski zemljevid brez pomena. Najboljše stenske karte so torej takozvane neme karte. — Stenski zemljevid bi naj bil nadalje samo povečan učenčev zemljevid. V tem slučaju bi se rabil najložje. — Končno bi bilo dobro imeti za vsako stopnjo posebne zemljevide, ki ne prinašajo drugih podatkov, nego se na dotični stopnji potrebujejo.

Učencu rabijo kot učilo posamezni zemljevidi ali pa zbirke zemljevidov, atlanti. Kakšen mora biti dober atlant? Ker isti za naše revne šole nima mnogo pomena, ker si revni učenci morejo jedva omisliti posamezne zemljevide, hočem o lastnostih atlantov le najpotrebniše povedati. Atlant naj se odlikuje s skrbnim izborom snovi, mora torej odgovarjati po natančnosti podatkov in številu zemljevidov stopnji, na kateri se rabi. Pri vseh posameznih listih je gledati bolj na fizikaliske, nego na politiske odnošaje. Znaki za predmete morajo biti dosledni, na vseh listih se morajo predmeti enako uporabljati. Atlant naj je primerno velik, da se rišejo primerne karte v velikem merilu. Da naj bode tisk dober, papir čist in močen, atlant sam vezan, posamezni listi s številkami označeni, to so malenkosti, ki so pomenljive ali nepomenljive, kakor kdo hoče.

Marsikaj bi bilo o zemljevidih še povedati, toda moj prostor je odmerjen, literatura o tem predmetu pa je vsakomur odprta.

b Kako je zemljevid uporabljati.

Če odgovarja zemljevid vsem pedagoškim zahtevam, ga je lahko v šoli pravilno uporabljati. Treba se je pri uporabi tega nazorila samo držati nekoliko pravil, ki so spoznana od vseh važnejših metodikov zemljepisnega pouka vredna, da se vsem učiteljem toplo priporočajo.

Otroci se morajo vaditi zemljevid razumeti in pravilno čitati.

Razumeti zemljevid ni lahko. Kdor o tem ni popolnoma prepričan, naj pomisli, da zemljevid kaže marsikak predmet drugače, nego je v resnici, da ima za vse, kar bi naj z njega čitali, le simbolne znake, predmeti se narišejo takorekoč z velike višočine, ne pa od strani, kakor smo navajeni; pravilne podobe vsled oblosti naše zemlje itak ni mogoče dobiti. Ne smemo pozabiti, da tudi merila učence ne more brez vsega truda razumeti. Vse to so zapreke, ki se morajo ali takoj početkoma odstraniti, ali pa le polagoma, kakor pač veleva njih težava. Umevno je, da se te zapreke ne morejo preskočiti, kakor pač nanese slučaj, v daljših in krajših presledkih, ampak da jih moramo odstranjevati po načrtu, zdaj to, zdaj ono, da obidemo pretežavne in tako modro varčujemo s silami svojih učencev. In kakor nam ne zadostuje, da učence ume brezpogrešno prečitati stavek, berilo, ampak zahtevamo, da nam tudi razjasni to, kar je prečital, da najde zvezo med vsemi besedami, ki se nahajajo v berilu, tako nam tudi ne more zadoščevati, da učenec pravilno doumeva na zemljevidu uporabljene znake ter razločuje n. pr. reko od železniškega tira, ampak zahtevati moramo tudi, da začčenja razumevati to, kar se odvaja od pričujočih podatkov po enostavnih, lahkih zaključkih, da se nauči porabljati zemljevid tudi v praktični prid, da se uči preračunjati oddaljenost predmeta od predmeta. Preveč seveda v tem oziru v narodni šoli ne smemo zahtevati, tudi ne prezgodaj. Trunk pravi v tej zadevi: „Genaue Sichtung des Stoffes und eingehende Berücksichtigung der kindlichen Auffassungskraft ist bei der Einführung in das Kartenverständnis unbedingt erforderlich; überhaupt darf damit erst begonnen werden, wenn die Schüler die geistige Reife besitzen, die hiefür nothwendig ist, also nicht vor dem 5. oder 6. Schuljahre, mithin auf der Oberstufe einer Volksschule. Zwar muss schon beim heimatkundlichen Unterrichte im 3. Schuljahre das Kartenverständnis angebahnt und manches schon auf dieser Stufe vorbereitet werden; ein eigentliches Verständnis der Karte kann aber hier noch nicht erzielt werden. Der Lehrer, der sich bei seinem Unterrichte auf der höheren Stufe auf das verliesse, was im heimatkundlichen Unterrichte in Bezug auf das Kartenlesen vorgenommen wurde, würde bald erfahren, dass die Schüler vieles nicht richtig aufgefasst und das meiste auch wieder vergessen haben.“

Gotovo se mora uriti učenec v razumevanju zemljevida na zemljevidu najbližje okolice. V tem slučaju namreč lahko primerja predmete v naravni podobi z znaki, ki pomenijo ali predočujejo dotične predmete na zemljevidu. „Nur derjenige Schüler, welcher eine Karte auf Grund der unmittelbaren Anschauung kennen und durch Vergleich mit der Wirklichkeit verstehen gelernt hat, wird imstande sein, durch das Kartenbild sich auch von solchen Gegenden, die er nicht gesehen, eine dem wirklichen Bilde möglichst nahe kommende Vorstellung zu machen. Und dies kann nur die Karte der Heimat sein.“

Predno se pogovori zemljevid okolice, se morajo učenci seznaniti po primernih vajah z najenostavnejšimi znaki. Snov za te vaje nujna prav v obliki vsak izprehod v obližje šole. Po teh vajah se pogovori zemljevid okolice; več snovi pada na to specialna karta, ki se dobi za vsako večjo krajino v dunajskem geografskem inštitutu.

Če so se učenci seznanili z različnimi znaki za zemljepisne predmete, je naravno, da jih navajamo, se uriti, da dotične predmete najdejo na zemljevidu. V ta namen priporočajo metodiki zlasti nemi zemljevid; kajti v zemljepisnem pouku se ne vprašuje v prvi vrsti po imenu kakšnega predmeta, ampak po bistvu predmeta, torej zahteva se najprej, da učenec spozna predmet. Kot poslednja priprava za čitanje zemljevidov se mora vršiti razjasnitev merila in onih idealnih črt, ki nam olajšajo trud pri iskanju kakšnega predmeta, poldnevnikov in vzporednikov. Pri obravnavi različnih zemljevidov se morajo seveda razjasniti individualnosti dotičnega zemljevida, posebnosti, po katerih se način upodabljanja ene karte razločuje od načina upodabljanja drugih kart. Če smo učenca tako pripravili na čitanje zemljevidov, potem mu polagoma ne bode težko, čitati raz zemljevid različne posredne podatke, n. pr. velikost mest, kakovost podnebja, množico padavin itd.

Ako učenci zemljevid že popolnoma razumejo, se morajo v čitanju raz zemljevid uriti. V ta namen se mora pri pouku zemljevid pridno porabljati. Zemljevid bodi vedno glaven pripomoček pri pouku, učitelj naj ne podaja ničesar, kar morejo učenci sami najti na svojih zemljevidih. Zato pa naj bodo vsi zemljevidi v eni šoli enaki, začetkoma naj se rabijo takšni, ki ne prinašajo preveč podrobnega gradiva, na katerih torej učenci vse potrebne podatke brez prevelikega truda najdejo. Učenci se naj urijo, se pripravljati tudi doma za uk le s pripomočjo karte in ne po knjigah. Le tako si bodo prisvojili prave predstave o podobi zemeljskega površja, le tako postane vnanje naziranje notranje naziranje, le tako se vtisnejo slike krajin neizbrisljivo v spomin in učenec je vsak hip zmožen, brati raz zemljevid v duhu, na pamet. Poslednjo zmožnost naj si prisvoji tudi v polni meri učitelj. Slab tisti učitelj, ki ne more brez knjige poučevati zemljepisja, ki ne pozna natanko stenskih zemljevidov, kateri so mu na razpolago.

Končno je treba pri uporabi karte, da vlada v šoli najstrožja disciplina. Učenci morajo vselej le tiste karte svojega atlanta nazirati, katere je učitelj imenoval, ne smejo listati po atlantu, ampak vselej iskati le tiste predmete, katere je učitelj velel iskati; učitelj ne sme trpeti, da učenci vprašujejo drug drugega po legi predmetov, ampak zahtevati mora, da se v slučaju, ako predmetov ne najdejo, obrnejo do njega. Da učenecem pri odgovorih ni treba vstajati, ako se čita odgovor raz zemljevid in da se morajo zahtevati vedno polni, lepi odgovori, to je samoposebi umevno.

To so pogoji, kateri jamčijo za poln uspeh pri uporabi zemljevida v zemljepisnem pouku. Mnogo truda povzroči skrbno opazovanje teh pravil učitelja.

telju, toda zajmi stvari ta trud zahtevajo in učitelj mora slušati. Saj se dá visok smoter vedno le z največjim naporom doseči.

* * *

Predno končam definitivno razmotrivanje o zemljevidih, moram omeniti še pomen in bistvo takozvanih pridvižnih zemljevidov ali reliefov.

Ta vrsta zemljevidov je z modeli v ozkem stiku, relief bi naj bil model večjega dela zemeljskega površja. Razloček med modelom in reliefom sem poudarjal že gori.

V reliefu imamo zopet predmet, ki je povzročil med metodiki zemljepisnega pouka najhujši boj. Tudi tu so se cepili pisatelji na dve stranki. Ena je poviševala pomen reliefov v nedogled, druga je veljavo pridvižnih zemljevidov popolnoma zaničevala. In tako se vrši še dandanes.

Reliefu prijazni metodiki povdarjajo, da šele po reliefu dobi učenec prave pojme o navpični izobrazbi zemeljskega površja, ker le relief upodablja tudi tretjo dimenzijo teles, višočino. Učenec lahko zasleduje na priprost način goratost krajin, določa, kam se morajo padavine zatekati itd. Druga prednost pridvižnih zemljevidov je, da se upodabljaajo vsi predmeti v naravni barvi, da se torej jemlje v ozir tudi do neke mere geognostiško in geološko razmerje zemeljske površine.

Nasprotniki reliefa zametujejo to nazorilo zlasti zato, ker se morajo višočine pri večjih delih površja zemlje čestokrat pretiravati in ker dobivajo vsled tega gorovja nenaravno podobo. Gotovo so ti razlogi uvaževanja vredni, toda pomisliti moramo, da ne postopamo nič drugače pri zemljevidu, kjer tudi pretiravamo širino rek, velikost mest itd. Ta razlog nam torej ne zadostuje, da bi vsled njega prepovedali reliefu pot v šolo. S tem smo tudi precizirali svoje stališče. Za svojo osebo sem prepričan o veliki koristi reliefov v zemljepisnem pouku in vsled tega to nazorilo cenjenim tovarišem tudi iskreno priporočam.

Škoda, da se upira razprostranitvi reliefov po šolah visoka cena. Veliko zaslugo ima torej učitelj, ki poskuša sam napraviti pridvižni zemljevid bližnje okolice in večjih delov vsaj avstrijske države. Delo namreč ni tako težavno, kakor se nam na prvi hip dozdeva. V ta namen priporočam izvrstno Papáčkovo knjigo „Iak zhotoviti mapy plastické.“ Na nekotikih straneh te knjige podaja pisatelj vso tehniko na jasen, dumljiv način; z njeno pripomočjo bode učitelj prav lahko izdelal potrebne reliefe.

5. Druga grafiška nazorila.

Doslej omenjena nazorila se morajo većinoma kupiti, ali jih pa mora deloma napraviti učitelj sam. Toda ne more jih napraviti pred učenci v šoli, ker potrebuje za izdelovanje preveč časa. Nazorila, katera hočem sedaj še navesti, se odlikujejo ravno po tej prednosti, da nastajajo pred učenčevim

očesom, da ga torej vzpodbujajo k lastnemu delu. K tem nazorilom, katerih zlasti revna šola ne bode mogla dovolj uporabljati, spada:

a) načrt. — Načrte (Skizzen) delamo tamkaj, kjer ni zemljevid dovolj natančno risan, ali kjer ni dovolj jasen. Tako n. pr. ne moremo učencem obravnavati Bernskih Alp, ako ne narišemo zamotane skupine rek in prelazov v južnem delu navedenega gorovja na tablo. Da pri izdelovanju načrtov ne pazimo na vse natančnosti in malenkosti, je umevno. Načrt nam nuja sredstvo, da opozarjamo učence na katerisibodi zemljepisni predmet, ki se nariše na šolsko tablo in takorekoč izolira od drugih predmetov; to prednost načrta bomo izrabljali zlasti tedaj, ako se nam vidi zemljevid s snovjo tako prenapolnjen, da učenci ne morejo dobiti o legi, velikosti, vplivanju predmetov na predmete pravih, jasnih nazorov. — Riše naj seveda vedno učitelj; samo če hočemo vedeti, jeli učenec res podano snov doumel, mi velimo pokazati svoje znanje s priprosto, četudi ne natančno sliko! Vkljub temu pa moramo opozarjati na to, da ravno nenatančni načrti lahko zbršejo iz spomina pravilne slike krajin, ki si jih je pridobil učenec po skrbnem opazovanju zemljevida. To dejstvo stori vrednost učenčevih načrtov pač prav iluzorično.

b) Da se vrije lego, visokost, izobrazbo kateregasibodi gorovja učencem bolje v spomin, izdelujejo nekateri učitelji takozvane prereze ali profile gorovij. Navadno sestavijo učitelji v ta namen največje vrhunce; učence vidi na tabli krasne vrste lepih krinjakov, ki se razločujejo drug od drugega edinole po različni visokosti. Kaj se naj učence pri risanju teh kipov uči? Bolje bi bilo, ako bi stavili vprašanje, kaj naj učenec vse pri naziranju teh namišljenih podob pozabi, koliko pravih pojmov naj zmeša. S temi besedami nečem zanikati porabnost profilov kot nazorilo, ampak le opozoriti, da se na opisani način „prerezi“ ne smejo izdelovati, kakor takšnim slikam niti ne gre ime „prerez“. — Ako hočemo pojasniti našim učencem izobrazbo gorovja, moramo isto v kakšisibodi smeri „prerezati“. To storimo, ako potegnemo na primernem mestu črto čez gorovje, ali pa položimo čezenj nit. Nato narišemo tudi na tablo ravno črto, na kateri zaznamujemo temelje raznih gor. Na to črto projiciramo nato višine raznih bregov in nižine dolin, ter zvežemo dobljene točke s primerno krivo črto. Ker nam kaže hipsometriška karta višine natančneje nego črkljana (schraffiert), se bomo v ta namen posluževali raje prve kot druge. Tako izdelani prerezi imajo v resnici didaktično vrednost, zato jih smemo prav toplo priporočati.

c) V zemljepisnem pouku se končno še poslužujemo različnih črt, likov, bodisi kvadratov, pravokotnikov ali krogov, da kažemo ž njimi različna razmerja, kakor so n. pr. visokost najvišjih vrhunccev, dolgost rek, množina pridelkov, število prebivalcev, število pripadnikov različnih ver itd. Števila navadno ne dejstvujejo bogvekakako na učence. Abstraktne veličine se slišijo in zopet pozabijo. Ako se pa spremenijo abstraktne veličine (če je dovoljeno

tako govoriti) v konkretno, tedaj smo dali duhu tudi telo, učence primerja veličine in dosegli smo to, kar smo hoteli, zlasti če primerjamo veličine s takšnimi, katere abstrahira učence od predmetov v svojem obližju. Če sliši, recimo, učence v Rušah: Ortler je visok 3900 m, nima to zanj uprav nobenega pomena. Ako mu pa povemo, da je ta gora približno $3\frac{1}{2}$ krat tako visoka kot Sv. Bolfenk, ter poleg tega še narišemo dve navpični črti s primerno visokostjo, tedaj Ortlerjeva višina ne bode brez sledu izginila iz šolske sobe.

* * *

Velika je množina neposrednih nazoril, katera so na razpolago učitelju zemljepisnega pouka. Želeti bi le bilo, da bi se nazorila po naših šolah prav v velikem številu upeljala, učitelj pa naj ne zamuja prilike, podkrepiti svoj uk neprenehoma s temi sredstvi, ki mu edinole jamčijo za vseh.

Neposredna nazorila so največje važnosti. Brez njih si zemljepisnega pouka ne moremo misliti, da, še več, neposredna nazorila nam samaobsebi še ne zadostujejo. Treba je, da jih podpira v blagem dejstvomvanju še cela vrsta posrednih nazoril.

Nekateri učitelji imajo o posrednih nazorilih čudne pojme: menijo namreč, da beseda, ki je bistvo vseh posrednih nazoril, v zemljepisnem pouku popolnoma zadostuje. Nikakor! Beseda nikdar nima tiste moči, kot stvar sama. Beseda razjasni pojme, oživi uk, popolnjuje primanjkljeje, toda nikdar ne bode učenec v stann, po sami učiteljevi besedi brez vsega naziranja predmetov si pridobiti pravilne predstave, še manj pa zemljepisne pojme. Beseda se sme samo na predmet naslanjati, ne smemo pa predmeta v pouku z besedo zamejnati. To velja zlasti za prvo posredno nazorilo, za

1. učiteljevo razjasnitev neznanih zemljepisnih pojmov.

Govoriti o predmetih, ki nimajo v obližju učenčevem niti najmanje podobnih predmetov, s katerim bi se dali primerjati, to nima pomena. V resnici pa je takšnih predmetov jako malo, ki bi ne imeli takšnega, četudi le oddaljenega sorodnika, katerega bi učiteljeva beseda tako pripravila in spremenila, da tista velikanska razlika skoro popolnoma med predmetoma izgine. Otrokova domišljija deluje čisto drugače, nego naša, otrok lažje zamenja eno lastnost predmeta z drugo, vsak hip mu spremeniš lahko kremen v diamant in železo v rumeno zlato. — Učiteljeva pojasnitev pojmov bode torej zlasti na ubogih šolah igrala prav važno ulogo. Toda zmerno nujati učencem to hrano! Ako je je preveč, potem ni prebavna. Gostobesednost ni na mestu, pač pa se doseže z nekaterimi značilnimi besedami včasih prav mnogo.

Rekel sem, da ima beseda tudi namen, zemljepisni pouk oživiti. Ta učinek imajo zlasti

2. geografski orisi.

„Die geographischen Charakterbilder haben den Zweck, das Interesse am geographischen Unterrichte anzuregen und zu beleben, zu manchen allgemeineren Charakteristiken den detaillierten Nachweis zu liefern, die Erkennung der specielleren Eigenthümlichkeit der Natur der Länder und des Sinnes und Lebens ihrer Bewohner zu vermitteln, eine innere Theilnahme daran zu erwecken und das Bewusstsein des Zuhauseins auf dem mit einem vielgestaltigen Regen und Leben, mit wundersamen Gestaltungen und Erscheinungen erfüllten und geschmückten irdischen Wohnplatz zu begründen. Sie sollen dazu beitragen, dass todté Namen- und Zahlenwerke aus dem geographischen Unterrichte zu verbannen, indem sie demselben zu einem aus dem frischen Leben entnommenen Inhalte verhelfen, dem es an spannendem Interesse nie mangeln kann, wenn durch eine entsprechende Darstellung derselbe nur gehörig auseinandergelegt wird.“ — Tako označuje Prange namen geografskih orisov. Ni dvoma, da se ta namen tudi dá doseči. Žal, da naša literatura nuja slovenskemu učitelju tako malo gradiva, da slovenski učitelj nima nobenega pravega izbora, kajti zemljepisna dela so v našem slovstvu bele vrane. Ne preostaja nam torej drugega, kot izposojati potrebno snov pri drugih, srečnejših narodih.

Po snovi geografskih orisov razločujemo krajinske orise, orise narodov, mest in kulturne orise. Dobro je, ako izbere učitelj od vsake vrste nekaj. Važen je pri orisih predvsem jezik. Četudi naj destvuje takšen oris tudi v estetiški smeri, ne smemo pozabiti, da je njegov glavni namen, služiti zemljepisnemu pouku. Jezik bodi torej plemenit, pa ne na škodo jasnosti, preglednosti povedanega. Orisi naj ne bodo pregostobesedni, a tudi golo ogrodje se ne sme podati. Da se prestaro gradivo ne sme jemati, je razvidno iz tega, da se značaj kakšnega mesta ali tudi krajine v enem samem desetletju popolnoma izpremeni. Tako oris Ljubljane pred potresom ni identičen z orisom našega glavnega mesta po potresu. — Skrbno izbrana snov torej, pa tudi — o pravem času. Geografski oris naj vedno polaga poslednji kamen našega zidovja, učenci morajo biti nanj pripravljeni. Ako čitamo takšne orise prepogostoma, izgubijo svojo zanimivost in učenci se med čitanjem dolgočasijo, ali pa delajo ob času, ko je učitelj v svojem navdušenju slep in g'ub, drug drugemu zabavo na svoj način. Zlasti bode učitelj moral čitati orise o takšnih krajinah, katerih še ni videl sam, kajti tedaj ne velja o njem „Zu überzeugen fällt keinem Überzeugten schwer.“ — Ker učenci takšne orise tudi sami zase radi berejo, bilo bi dobro, da naša narodna periodična izdajanja prinesó za šolske knjižnice tudi geografske orise.

3. Primerjava.

Deloma sem sicer to posredno nazorilo že omenil, toda važnost njegova zahteva, da se pečamo ž njim natančneje v posebnem odstavku.

Kakor sem že povedal, igra otrokova domišljija v zemljepisnem pouku važno ulogo. Tuje predmete primerjamo z domačimi in jih takorekoč presajamo iz tujine v naše obližje. Ta primerjava tujih predmetov z domačimi dela pouk zanimiv in veže učencevo pazljivost na stvar. Primerjava pa tudi sili učenca misliti. Tako se razvija učencev um in razsodnost. Po primerjavi končno si vstvarjamo splošne zemljepisne pojme, ako abstrahiramo bistvene znake predmetov od mnogih reprezentantov. Brez primerjave je pouk suh, nezanimiv, brez prave vrednosti in koristi. — O primerjavi pravi Trunk: „Von besonderer Wichtigkeit für die richtige Auffassung fremder Objecte und Verhältnisse ist die Vergleichung derselben mit ähnlichen Objecten und Verhältnissen der Heimat. Die Ferne zeigt weniger neue Wesenheit und neue Formen, als vielmehr andere Dimensionen und eine andere Anordnung, und beinahe für alle geographischen Objecte und Erscheinungen fremder Erdräume findet sich in der Heimat Gleiches und Ähnliches. Die Heimat muss somit als Ganzes und nach ihren Theilen ein stetiges Vergleichsobject sein zur richtigen Auffassung fremder Objecte und Räume. Das ist besonders dort von Vortheil, wo die heimatliche Landschaft reich und mannigfaltig ist; aber auch dort, wo diese Vorzüge fehlen, bietet sich im kleinen vieles zum Vergleichen dar. Ist z. B. ein Maulwurfshügel nicht ein kleiner Berg, ja sogar ein feuer-speiender mit Krater und Eruptionsobjecten? Zeigt nicht mancher Sturzacker Gebirgszüge, Kämme, Kanten, Berge, Pässe, Längen- und Quertbäler, Schluchten und andere specielle Formen auf das beste? Am Bache findet man sicher an manchen Stellen Inseln, Halbinseln, Landzungen, Landengen, Wasserfälle, am Teiche mannigfaltige Uferformen, Häfen und Buchten, Mündungen, Wallen und Strömungen u. s. w.

Posamezne zemljepisne predmete tudi lahko primerjamo med seboj. Tako se dajo primerjati dežele po legi, velikosti, navpični in vodoravni izobrazbi, po številu prebivalcev, reke se dajo primerjati po velikosti, dolgosti, po množini vode, po pomenu za deželo, gorovja, doline, mesta, jezera, itd., vse se da primerjati. Primerjamo pa tudi lahko narode in pasme.

Različni predmeti se lahko primerjajo geometriškim oblikam. Primerjati krajine z drugimi predmeti, kakor se n. pr. primerja tolikokrat Italija s čevljem, tega ne moremo priporočati, kajti to je že nekaj preveč prisiljenega. Kako primerjamo različna števila, sem deloma že navedel. Opomniti moramo samo še to, da je sestavljenje števil v posebnih skrižaljkah tudi jako dobro sredstvo, da si učenci pomen števil predstavijo in si številke tudi zapomnijo. Pomen skrižaljk raste, ako jih učenci sami sestavljajo.

Dalje prih.

Kako naj se učitelj pripravlja na pouk in kaj koristi učitelju kakor tudi učencem tako pripravljanje.

(Jovan Zotter.)

Učitelj ima nalogo, mladino poučevaje vzgajati. Da pa more to svojo nalogo rešiti povoljno, treba je vsekako, da se v svojem poslovanju ravna po reku: Vse, kar delaš, delaj premišljeno in glej na izid. To pa je le mogoče, ako se vestno in skrbno pripravlja na pouk. Že inštrukcija k učnim načrtom torej veli: Učitelju bodi sveta dolžnost, da se vestno pripravi na pouk ter uporabi vsa sredstva, ki utegnejo pospešiti dosego zastavljenega mu smotra. Navadno se misli, da je tako pripravljanje potrebno le učitelju novincu. Ta misel pa je napačna. Res je, da nikdo ne bo zahteval od izvedenega šolnika, naj izdeluje podrobne pismene preparacije. Res je pa tudi, da brez nekake splošne generalne preparacije tudi najspretnjši šolnik ne more izhajati. To trdi vsaj glasovite vzgoje in ukoslovci.

V čem pa naj to pripravljanje obstoji?

1. Učitelj si mora v prvi vrsti določiti smoter, katerega hoče doseči v vsaki posamezni uri poučevanja. Vsaka učna ura tvoriti mora namreč zase zaključeno enoto s posebnim učnim smotrom. Ta smoter mora biti učitelju jasen kakor beli dan. Ž njim pa mora seznaniti tudi svoje učence, da ti vedó, kaj se jim bode učiti in po čem jim je stremiti. Le tako bode vzbudil v učencih nekako hrepenenje, tudi doseči ta označeni cilj.

2. Skrbeti mora, da ima tvarino, katero hoče obravnavati z učenci, sam popolnoma v svoji oblasti. Tu pa ne zadostuje, samo pogledati in prečitati dotične sestavke v čitanki. Tudi ni dovolj v dotičnem predmetu znati le to, kar bode treba raztolmačiti učencem. On mora marveč stvar res temeljito proučiti, da bode lahko samozavestno stopil pred učence. Seveda bode iz obsežne tvarine za učence izbral le to, kar je istim umljivo. Tako bode, izvršujé svoj poklic, tudi sam napredoval ter poučevaje druge izobraževal tudi samega sebe. Največja napaka v tem pogledu pa bi bila malomarnost učiteljeva. Učenci imajo sila bistro oko. Ako zapazijo pri učitelju le najmanjši nedostatek gledé znanja v tem ali onem predmetu, oškodi to močno njegov ugled in je njegovi avtoriteti silno na kvar.

3. Premisliti je učitelju dalje, kako bode učencem olajšati doumnevanje dotične učne tvarine. Poučevati se pravi, gladiti mladini pot do učenja. V to svrhu poslužiti se je učitelju učnih pripomočkov, ki so mu na razpolago. Te pa si mora vse že pripraviti pred ukom, izvesti mora slučajno za poskušnjo eksperimente s tem ali onim aparatom, da mu gre potem vse gladko izpod rok. Ni ga bolj mučnega prizora nego gledati učitelja, kateremu je pred učenci izpodletel ta ali oni poskus, ko mora pred učenci opravičevati svojo

— nebržnost. Sestaviti pa si je treba tudi nekako dispozicijo o tvarini, ki jo hoče obravnavati. Držeč se te dispozicije, bode našel kmalu zopet nit svoje obravnave, ako je slučajno zgrešil pravo pot. Kdor pa ne stori tega, ne bode zadostil niti gledé na obliko, niti gledé na vsebino stavljeni si nalogi. Taval bode kakor v temi, lovil prikladne besede, že poprej povedano ponavljal ter naposled utrudil učence tako, da mu ne bode zlepa več vzdržati discipline.

4. Preudariti mora, kako bode podavano tvarino izkoristil v vzgojevalni namen. V prizadevanju, doseči učni smoter, pozabi se le prerado, da nima šola mladini bistriti le uma, marveč da ji mora blažiti tudi sree in krepiti voljo. Brez nravnosti in značaja je namreč znanje le jako dvomljive vrednosti. Kaj hasne učenca, ako si pridobi vse mogoče znanosti in vednosti, ako si prisvoji raznovrstne spretnosti in ročnosti, če pa je njega sree prazno, posunovel in vsakemu plemenitejšemu čuvstvu nepristopno. Bolje je manj učne tvarine obravnavati in to vsestransko izkoristiti, da se doseže harmoničen razvoj otroške narave. V to svrhu upoštevati mora učitelj vedno in povsod, da je končni namen vsega pouka in vse vzgoje odkrit, plemenit značaj. Prizadevati si mora, da veepi učencem razna nravnostna načela v obliki rekov, izrekov, pregovorov itd. ter je po mogočnosti utrjuje.

Doslej sem razmotril, kako se naj učitelj pripravlja na pouk in na kaj se mu je ozirati pri tem pripravljanju. Sedaj pa si bodem usojal iz te razprave izvajati, kakšno korist ima učitelj, oziroma učenec od takih preparacij.

1. Učitelj si ohrani navdušenje za svoj poklic. Čim vestnejše namreč izvršuje svoj poklic, tem povoljnejše uspehe bode dosegel. Vsled tega priljubil se mu bode poklic vedno bolj in oklenil se ga bode vedno tesneje. Tako pa se bode zavaroval proti nevarnosti, pasti na nivó najemnika, ki izvršuje svoj posel le mehanično, kakor kak rokodelce, ne meneč se za to, kako vpliva nja pouk na učéčo se mladino.

2. Učitelj tako napreduje v strokovnem kakor tudi v znanstvenem pogledu. Komu pa je to bolj potrebno nego učitelju, od čigar osebnosti zavisi v bistvu kakovost vse izročene mu mladine. On mora torej ostati vsaj na višku strokovne izobrazbe. Kdor pa ne napreduje v tem obziru, ta gotovo nazaduje. Nanj merijo besede znanega nemškega pesnika, ki slovejo: „Wer nicht mehr lernt, wer nicht mehr strebt, der lasse sich begraben“.

3. Učitelj si tako olajša učiteljevanje in drugo poslovanje. Ako se namreč skrbno pripravlja na pouk, potem je njega pouk nazoren, zanimiv in mikaven. Učenci s pazljivim ušesom in očesom sledijo njegovemu pouku in lagotno mu je vzdrževati potrebno disciplino v šoli. Ni mu treba jeziti se, mnogo opominjati, kazati in kaznovati, ali še celo poseči po drastičnih, nezakonitih sredstvih, da si zagotovi potrebno pozornost. Pripravljalni zvezek pa tudi izvrstno služi učitelju, kadar mu je spisovati tednico. Ni mu treba še le premišljevati, kaj je obravnaval pretečeni teden iz tega ali onega predmeta; ni mu treba listati in iskati po šolskih knjigah, kje je tam zabeležena

dotična snov. Pripravljalni zvezek mu podaje o tem popolnem jasno sliko. Izogne se tako mudnemu delu in prištedi si mnogo dragega časa.

Ti pripravljalni zvezki pa so za učitelja tudi trajne vrednosti, ker se navadno ista tvarina obravnava vsako leto znova. Prihodnje leto treba je le dotično preparacijo pregledati, malo presoditi, v koliko ustreza svojemu namenu, morda kaj malega popraviti in izboljšati. Posebno je to lahko mogoče, ako se učitelj navadi, v pripravljalnici na kratko zabeležiti, kako se mu je obravnava te ali one tvarine obnesla. Na ta način bode opozoril samega sebe, kje mu je prihodnje leto biti opreznemu in tudi kaj izboljšati. Tako bode nekako kritikoval in popravljal samega sebe.

4. Pripravljalni zvezek je učitelju tudi nekako knjigovodstvo. Na njega podlagi lahko vsak dan položi račun, v koliki meri in po kakem potu se mu je posrečilo zadostiti zahtevam učnega načrta. Tako primerjanje dosegljih uspehov s tirjatvami učnega načrta, kakor tudi raznih metodičnih postopanj je posebno na večrazrednicah jako potrebno, ker vodi k edinstvenosti v učiteljevanju, brez katere nobena šola prav uspevati ne more.

5. Pripravljalni zvezek omogoči učitelju pogosto, redno, sistematično in temeljito ponavljanje. Ponavljanje je namreč zaradi utrjenja učne tvarine največjega pomena. Saj veli že znani rek, da je ponavljanje mati vseh študij. Kjer pa se ponavljanje opušča, tam je bil ves prejšnji učiteljev trud zastoj. Kedaj in v koliki meri je treba ponavljati, v tem pogledu se ne da določiti splošno veljavno načelo. Posebno zavisi to od kakovosti učencev, s katerimi ima učitelj opraviti. Ponavljanje naj se vrši vsako uro, da namreč poslej obravnavana snov temelji na poprej obravnavani, vsak teden, morda tudi vsak mesec, vsekako pa vsako četrletje, potem proti koncu šolskega leta, kakor začetkom prihodnjega šolskega leta. Ponavlja pa se naj tudi vselej, kadar se je dovršil celokupni oddelek učne tvarine. Izvanredno pa se naj ponavlja vselej, kadar so se pri srednje nadarjenih učencih pojavili očitni nedostatki v znanju.

Da pa bode ponavljanje res sistematično in temeljito, vrši se naj po dispoziciji, ki si jo je sestavil učitelj o priliki podavanja dotične tvarine. Ta mu podaje nekako okostje obravnavane tvarine ter je torej tudi v to svrhu neizogibno potrebna. V tem slučaju bode rodilo ponavljanje sigurno zaželeni uspeh. Učenci bodo zadobili o obravnavani tvarini točen pregled, in ista bode postala njih duševna vlast.

6. Učitelj bode tako zadostil vzgojevalni nalogi šole ter dospel do pravega soglasja gledé na umstveno naobrazbo in naobrazbo srca.

7. Izkoristil bode v prid svojim učencem vestno čas, katerega mladina prebije v šoli ter navdajala ga bode prijetna zavest, da je docela izpolnil svojo dolžnost.

8. Učenci pa bodo takega pouka v istini veseli. Videč, da se vsak dan res naučé kaj poštenega, radi bodo prihajali v šole ter po lepem ve-

denju in pridnem učenju učitelju skazovali svoje spoštovanje in svojo ljubezen. Po ljubezni svojih učencev si pa bode učitelj pridobil zaupanje vseh roditeljev kakor tudi drugih občanov in tako užival v občini ugled, kakršen pristuje ljudskemu izobraževalcu.

„Prave sreče dom.“

Praktična obravnava berila št. 26. III. Berilo.

Spisala O. Sittig.

I. **Priprava.** O čem smo govorili v zadnjih zemljepisnih urah? (o naši domovinski deželi štajerski). Da, potovali smo v mislih po bogatih dolinah, po v nebo kipečih gorah štajerskih in ponosni smo bili, da smo sinovi in hčere te lepe dežele. — Danes bodemo čitali berilo, v katerem slika oče svojemu sinu srečo, katero najdemo samo v milem domačem kraju. Poiščite str. 23! Poslušajte!

II. **Podava.** (Učitelj prečita učencem vse berilo kolikor toliko vzgledno. Učenci čitajo za njim enkrat ali dvakrat. Potem se čita berilo odstavkoma; vsakemu odstavku se priklopi potrebna besedna in stvarna razlaga):

Čitaj F.! (Učenec čita prvih pet vrst: „Moj — srce“). Čegave besede si sedaj čital? — Koga nagovarja oče? — Kaj reče sinu najprej? — Da so mu odprta pota na vse strani. — Kaj pa misli oče povedati s temi besedami? — da si sin lahko izvoli katerikoli stan —. Svojega stanu, svojega poklica si mlad človek ne sme izvoliti lahkomišelnost; kateri poklic si mora izvoliti? — tistega, za katerega ima največ veselja, za katerega je najbolj sposoben). — Da, s katerimi besedami izraža oče to misel? — „Vprašaj svoje sree, kam te žene“. — O katerem stanu govori oče najprej? — o učenjaškem — kje si pa pridobimo učenosti? — v šolah —. Da, a ne v ljudskih šolah, temuč v visokih šolah. Kje se pa nahajajo visoke šole? — Po velikih mestih —. Kam bi morš torej iti sin, ako bi hrepel po učenosti? — V velika mesta —. Mogoče pa, da sin nima veselja do učenosti; kaj si želi morda njegovo srce po besedah očetovih? — Bogastva —. Kaj mislite, pri katerem delu si pa podjeten človek primeroma najlože pridobi premoženja? — Pri kupčiji —. Kaj mora postati torej mladenič, kateri hrepni po bogastvu? — Trgovec —. Saj že veste, trgovci kupčujejo z različnimi pridelki; imenujte mi najprej nekaj nekaj domačih pridelkov, katere razpečavajo trgovci! — Moka, železo, platno itd. —. Trgovstvu se pa imamo zahvaliti, da si nabavimo lahko tudi pridelke tujih dežel, torej inozemske pridelke. Imenujte mi nekaj inozemskih pridelkov! — Poper, kava, čaj, morska sol itd. — Kaj mora pač storiti trgovec, ki hoče sam nakupovati inozemskih pridelkov?

— Potovati po daljnih krajih —. Gotovo; deklice ste morda že slišale, da ima kava različna imena; imenujte mi nekaj takih imen! — Java, Cejlon itd. — Da, to so imena otokov, kjer se je dotična kava pridelala. Kdor bi se pa hotel podati na otok Java ali Cejlon, ta bi se moral voziti s parobrodom daleč, daleč preko morjá. — A zdaj premišljajmo nadalje očetove besede. Mogoče, da sin ne mara ni za učenost, ni za bogastvo; po čem bi še lahko hrepenelo njegovo srce? — Po časti —. Otroci, kateri stanovi pa uživajo pri ljudeh največ ugleda? — Duhovniški, vojaški, uradniški stan —. Ako bi se sin hotel posvetiti kateremu teh obče spoštovanih poklicev, tudi tega bi mu oče ne branil; iz česa to lahko sklepamo? — Iz besed: „Idi, kamor te vleče tvoje srce“.

Čitaj dalje J.! (Učenec čita naslednje štiri vrste: ako—svetu). V prejšnjem odstavku je govoril oče o vsem, kar miče najbolj nadpolnega mladenciča; kaj je bil oče omenil? — učenost, bogastvo, čast —. S temi darovi pa dostikrat ni združen oni zaklad, po katerim hrepeni ves človeški rod: kateri zaklad imam pač v mislih? — Srečo —. Mnogo, mnogo udi človeku tujina; a kje samo najde človek po besedah očetovih srečo, pravo, neskaljeno srečo? — V domovini —. V naslednjih vrstah nam bode povedal oče, zakaj se čuti človek v domačem kraju srečnega in zadovoljnega. Čitaj dalje! — (Svoje — pokojn). Glejte že v otroških letih se nam prikupi mili domači kraj. Kam pa vpira že malo dete svoje oči v materinem naročji? — V sinje nebo, ki se razpenja nad njim. Nadomesti besedo „sinje“ s kako drugo enakega pomena! — Jasno —. Pa po čem stega malo dete rado svoji nežni ročici? — Po luni, po solncu —. A malo dete kmalu vzraste v otroka, v čilega dečka, v veselo deklico. Na domači trati preživi otrok najlepše ure brezskrbnega svojega življenja. Ni čuda torej; da se mu vsak predmet, vsako drevo, vsak grm vtisne globoko v spomin. Kaj pa otroka, živahnega, nemirnega otroka, posebno zanima? No, kje se pa Vi tako radi igrate? — Ob vodi, ob potokih in pri studencih —. Da; tako se otroku omili narava, ki ga obdaja, postaja mu ljuba in draga, ker ga ni mesteca, kjer bi se ne bil veselo igral in skakljal. Ko pa otrok vzraste v človeka, ko pridejo tudi zanj žalostne ure, težke skrbi, — kaj pravite, kakšne spomine vzbujajo v njem pogled na trato, kjer se je igral, pogled na grm, pod katerim je tolikrat sedel v letih brezskrbne mladosti? — Spomine na otroška leta. — Da in ti sladki spomini so mu tolažba in tešilo v žalosti in tugi. Zato pa opominja oče svojega sina: „V domačo zemljo se vlez k večnemu pokoju — v zemljo, ki jo ljubiš, ki ti je draga izza otroških let!“ — Nadaljujmo! Čitaj do konca J.! Čuli smo tedaj v prejšnjem odstavku, kako se že otroku omili domači kraj, da mu drevesa, grmi, potoki in studenci niso več tuja, brezčutna bitja, ampak ljubi prijatelji in znanci. A ne samo narava je v domovini človeku dobro znana, ampak kdo še? — Ljudje —. Da, vsak od vas je bil morda že v mestu; po ulicah je kar mrgolelo ljudij, in vendar ste se čutili

zapuščene in osamele, ker niste poznali nikogar, komur bi povedali, kaj Vam teži sree. Ali se čuti človek v domačem kraju tudi tako osamelega? Ne! — Zakaj ne? — Ker vse ljudi pozna —. Da, ker domačine natančno pozna, ker jih ljubi in jim brezskrbno zaupa. — Tako zdaj pa prečitajmo še enkrat to lepo in pomena polno berilo!

III. Družitev. Katere osebe nam predočuje to berilo? Kakšnega si misliš očeta? Kako si predstavljaš sina? Kaj priporoča oče svojemu sinu? — Naj ostane v domovini. — Zakaj?

IV. Podatek. Kdo mi zna povedati glavno misel tega berila? — „Oče priporoča sinu, naj ne išče sreče na tujem. Dobro; čitaj še enkrat prvih pet vrst! (Berilo se prečita odstavkema kakor pri podavi in pri tem se razvija dispozicija). O katerih zakladih govori oče v tem odstavku? — O učenosti, bogastvu in časti —. Kje si to lahko pridobimo? — Na tujem —. Kako bi torej lahko označili vsebino 1. odstavka? — „Kaj nam nudi tujina“. — Zapišimo to na tablo! Dalje! (ako — svetu). — Kaj omeni oče v tem odstavku? — Srečo —. On tudi pove, kje najdemo pravo srečo; kje namreč? Povej s kratkim stavkom jedre tega odstavka! — „Pravo srečo najdemo le v domovini“. Dobro; zapiši še to točko na tablo! S koliko razlogi pa dokazuje oče to trditev? — Z dvema. — Čitaj odstavek, kateri nam razklada prvi razlog! (Svoje — pokoju). O tem odstavku smo govorili že toliko, da mi boste znali gotovo povedati s kratkim stavkom 1. razlog očetov. Zakaj se čutimo srečne v domačem kraju? — „Ker nas vse spominja srečnih otroških let“. — Dobro, zapiši! Dalje, J.! Kdo mi zna kratko označiti misel tega odstavka? — 2. razlog —. Da, povej ga s stavkom! „V domovini se čutimo srečne, ker poznamo in ljubimo vse ljudi“. — Na tabli je sedaj sledeča dispozicija:

1. Kaj nam nudi tujina.
2. Pravo srečo najdemo le v domovini.

- a) ker nas vse spominja srečnih, otroških let,
- b) ker poznamo in ljubimo vse ljudi.

Tako; to krasno berilo se boste naučili na pamet; ne dvomim, da so lepe besede očetove segle tudi Vam globoko v sree.

V. Uporaba. Uporabiti to stilistično tako lepo berilo v slovnične vaje bi bil pač pravi pedagoški greh; s tem bi učitelj brezdvomno zopet zbrisal utis, ki ga je napravilo berilo na nežna otroška sree. Razvijati na dolgo in široko „kaj se učimo iz tega berila“ bi bilo tudi vsaj nepotrebno, če ne škodljivo, saj pravi nemški pesnik:

„Wenn Ihr's nicht fühl't,
Ihr werdet's nicht erjagen“.

Pač se pa dá uporabiti v spisovne vaje. Najbolj primerna bi bila morda kratka sličica iz vaškega življenja na podlagi 3. odstavka. Gotovo bi učitelj

ne terjal preveč, ako bi zahteval od učencev, naj mu napišejo s kratkimi stavki vsebino na podlagi razvite dispozicije. Ali pa pove učitelj učencem kaj iz življenja pisatelja Erjavca, in učenci napišejo na podlagi njegovega pripovedovanja kratko životopisno sliko.

O telovadbi.

Piše dr. Jos. Tomišek.

II.

Nastopne¹ opazke naj se nikakor ne razumejo kot graja. Ni moj namen in ne moj poklic grajati, pač pa je moj namen, četudi ne poklic, kaj koristiti, če mi je mogoče, slovenskemu telovadnemu sestavu in pouku. Zato polagam na podlagi prepornih točk konkretnega predmeta (Brunetove knjige), ki mi prihrani golo, ne vsakemu dobro došlo teoretično razpravljanje, tudi nekaj izmed tega, česar sem se v teku nekaterih let učil, in kar sem izkusil sam, pred prosto razsodbo vseh sotrudnikov na tem polju. — Vsi donašajmo po nekaj in po svoje — in uspeh ne bo izostal.

Ne mislim na nikako obveznost, zlasti ne gledé izrazoslovja (gl. spodaj 7.), hočem le diskutirati.

Svojo nalogo bom reševal tako, da predelujem pod posebnimi odstavki ali 1.) kako enotno, pa obširneje vprašanje, ali 2.) raznolika vprašanja pod skupnim vidikom — vse v strogi naslombi na knjigo, ki jo citiram po številkah vaj ali, če teb ni, po straneh.

1. Razvrstitev in zasnova gradiva.

Ta se ravna, kakor že vemo, splošno po učnem načrtu; v posameznostih je knjiga boljša in boljša, čim višji je razred, čegar gradivo obdelava. Zabeležil sem si gledé na nje nastopne opazke:

Tu in tam so vaje razvrščene tako, da ne moremo prav spoznati, kak princip vlada pri naštevanju. N. pr. št. 217.: „Palične drže“. Razdelile bi se naj ali po težkoči — naslanjaje se na šolske potrebe — ali teoretično po razvoju; oboje si je sicer precej vzporedno. — Vaji j) „palico nizko zadaj . . .“ je pravo mesto glede na težkočo med zadnjimi, po sistematiki spada pa koj za

¹ Na str. 257. sem rekel, da sem splošno objavo „Telovadbe“ priobčil v „Ljublj. Zvonu“ in da se bom na njo oziral v nastopnih opazkah. — Uredništvo „Ljublj. Zvona“ pa je natis dotične objave moralo odložiti še vsaj do XI. štev., ker ima več gradiva, ki iz raznih ozirov mora priti prej na vrsto. — Onega, kar šele svojedobno prinese „Zvon“, se bom na tem mestu kratko dotikal.

vajo *d)* „navadna drža“. — Vaji *f), g)* „palica na prsih“ in v „prekrižju“ bi morali stati za vajo *h)* „palica v višku“ itd. — Primerno je tudi postaviti v skupino take vaje drugo za drugo, kojih edna se razvije iz druge; n. pr. ta vzpored: *i) m) j)* [„palica na tilniku“, „za desno (levo) ramo“, „nizko zadaj“]. Prim. spodaj opombe k št. 29, št. 266, št. 271.

Pod št. 3. („Nastop in uravnava“) bi morala stati št. 1. („čelna vrsta“), pri drugem odstavku številke 3. pa št. 2 („bočna vrsta“). — Stilizacija v št. 1. „Čelna vrsta se tvori, ako postavi učitelj“ itd., vzbuja napačno mnenje, da je to edina čelna vrsta. — Opisana čelna vrsta je primerna za nastop v začetku pouka; sicer se nje stališče ne ravna po telovadnici, ampak po telovadnem učitelju. — Slično velja za št. 8.

V št. 5. je „pretvoritev vrst z $\frac{1}{4}$ okreta“. Kako se izvršuje $\frac{1}{4}$ okreta, se poučimo pravilno med prostimi vajami (št. 15). Da pa se že pri št. 5. izvé način izvajanja, naj bi tam bila vsaj opazka „gl. št. 15“.

Št. 14. „Iz navadnega ustopa preidejo učenci v sklepni ustop, ako zasnečejo stopala navznotraj . . .“ Predno se to izvrši, je treba prste malo privzdigniti, da se pri zasuku ne drsa po tleh. Pred ono vajo naj se torej učenci naučijo dvigati prste brez zasuka (v stoji na peti).

Št. 15. „Na povelje „na levo kreni“ se okrenejo učenci z obrazom in z vsem telesom tja, kamor je kazala leva rama.“ — To je nejasno. Leva rama kaže naravnost v stran, tja se ni mogoče okreniti! — Okret sam je lahko umljiv, ko se je imenovala os; le imenovanje ne gre učencu kar v glavo. Pové se mu, da se okret imenuje po oni rami, ki se zavrti nazaj, ali — pri popolni izvršitvi — po onem bedru, skozi katero gre med zasukom os. — Učitelj naj ne pozabi, da je to imenovanje le konvencionelno; a priori bi smelo biti drugačno.

Da se v št. 19. „roke v bok“ že izvršuje, opiše pa šele v št. 25. [oboje je pod zaglavjem „Proste vaje“], omenim tudi v „Zvonu“.

V št. 25. se mora pristaviti, da se roke opró skrčeno ob roke.

Na str. 22. (I. 7) in str. 25. (III. 30) stoji lakti kvišku dvigni¹. Kako? Mogoče sta dva glavna načina . . . (Prim. „Zvon“). Istotako nedostatno je povelje str. 25. (III. 37.)

Št. 29. Ložji je topot pri vsakem drugem koraku kakor pri prvem od štirih; na to bi se naj oziralo pri dotičnih vajah.

Na str. 31. (VII. 29) je sunek navzdol, ali samo enkrat! Najmanj deset jih je treba, da se zadovolji potrebi mladine.

K št. 50. „Dviganje spodnjih beder ali pet“ naj bi se pristavil krajši in prav dober izraz, ki ga nahajamo brez vsake opombe pod št. 82 in tudi v slovarčku: „peticanje“.

¹ Prav na str. 28. (V. 32.)

Št. 61. ima popolnoma isto vsebino s skorajistimi besedami kakor št. 40. V št. 61. pogrešamo opazke, da se razne (naštete) proste vaje dajo izvajati tudi v teku.

Obrat je na vrsti šele v št. 77. za 3. razred; $\frac{1}{4}$ okreta pa že za 1. razred. — Tako ali enako delajo knjige v obče. In vendar zadenejo učenci obrat takoj, $\frac{1}{4}$ okreta težje. Po mojem mnenju se uči prej obrat!

„Hoje s koračno izmeno“ (št. 85) se učenci težko privadijo. Ni pa isto, kar „galopna hoja“, ampak isto ko „tristop“; iz „tristopa“ se tudi dá izpeljati najložje; nič drugega ni treba, kakor zapovedati menjavanje navadnega korakanja s tristopom: in hoja s koračno izmeno je gotova. Precej težko se doseže le istodobnost pri menjavanju.

Med navodili za tek (št. 92) ni glavne zahteve, da se tekaj bolj po prstih, ne po vsem stopalu!

V št. 104. bi se dosegla večja preglednost s to razreditvijo:

„Tvoritev dvojic, trojic“. I. izbočne vrste: a) z vrstitvijo¹ vštric; b) z vrstitvijo vštric zadnjega; II. izčelne proge: a) [= c] z vrstitvijo spredaj . . . b) [d =] z vrstitvijo zadaj . . .

Št. 178. se naj glasi: „Na 1. skok v prečni sed na enem stegnu, čigar koleno je upognjeno.“

Zadnji odstavek št. 186 bi moral stati v začetku št. 185, ker tu se začnejo vrstitve drugega reda, o katerih se v omenjenem odstavku govori kot o znani stvari.

V št. 249. je brezdvomno opisan takozvani Schwengel: ali niti te besede ni v nemškem slovarčku niti tu navedene slovenske v slovenskem.

Pred številko 266. („zunanji prečni sed pred roko“) gre mesto sledečim: „notranji stranski sed“, potem „ježa“, nadalje naša vaja itd.

Vaja št. 271. c) je mnogo ložja od št. 270., 271. a) b).

2. „Primeri“.

Najmanj zadovoljen sem s „Primeri“. Njih namen? Ko sem zadel prvokrat ob naslov, sem koj mislil, da najdem tu zglede, kako se istinito jemljejo za pouk one vaje, ki so bile v predstojećih točkah knjige opisane; pričakoval sem v njih učnih slik poedinih telovadnih ur, ker le takih primerov je bilo logično pričakovati po vsej zasnutbi knjige; tako sem tudi razumel opazko o njih na str. 8. — K temu mnenju me je sililo že prvo povelje (str. 22. I. 1.): „Nastop!“ Kaj pa z naslednjimi številkami? Pod I. jih je združenih 36, toliko tudi v II.; pod III. 42 itd.; sploh se giblje njih število med 40—60.

Kak princip vlada v vajah, zbranih pod onimi rimskimi številkami? Če zapopadajo „Primeri“ učne slike, mora se najti v njih neka vodilna misel, v podobi vodilne vaje, ki združuje posamezne vaje v celoto, primerno zaokro-

¹ O terminol. gl. spodaj 7.

ženo za enkratno telovadbo. Ali takih vodilnih vaj nisem mogel najti; sledijo si prav heterogenne vaje druga za drugo, kakor se mi vidi, edino z namenom, da pridejo vse na vrsto, naj si bo tudi njih zveza le zunanja. Nekaki odstavki nastanejo med njimi vsled tega, ker se med njimi večkrat zapové „razstop“¹ za njim „nastop“.

Kakor vaje tukaj stojé, niso za praktično izvršitev (za I. in II. razred celó ne; o ostalih razredih pozneje), so pač pregled povelij, iz katerih se dá razbrati primerna snov, ter zastopajo pravo težnjo, združujoč redovne vaje s prostimi. Če bi jih postavil na praktična tla, bi zbegali učitelja in učence.

Kako si naj učitelj zapomni tak mnogostranski spored, pri katerem nima vezi za podrobne točke? Moral bi vaje čitati iz zapisnika! Telovadci pa bi naposled ne vedeli, kaj prav za prav telovadijo, zlasti ker jih „razstopi“ prevečkrat gonijo narazen. N. pr. str. 24. II. 33: „Razstop. 34: Nastop: 35: Na desno se uravnaj. 36: Odmor“ — zaradi enkratne uravnave „razstop“; to je potrata časa.

Da bi se le vse to ne zahtevalo pri enkratni telovadbi! Ali „odmor“ na koncu vsake skupine govori dovolj jasno.² Še jasneje pri III. razredu, sklepi odstavkov, n. pr. str. 81.: „Nastop. — Kolebna vrv“, ali str. 82: „Nastop k razovnim lestvam“. Tako ni dvombe, da imamo pred seboj učne ure.

Ti „Primeri“ so porabni direktno edino za to, da se koncem leta en bloque v 2—3 urah ponovi vse gradivo.³ Kadar pa je učitelj že tako daleč, si lahko pomaga sam.

Komentirati je treba vaje; vedno ista se res ne sme goniti; ali s tem ni rečeno, da mora vedno slediti kaj drugega — to ne! pač pa kaj drugačnega, varia, non diversa! — Kaj stoji vse n. pr. na str. 46.?

Za III. razred nima vsaka vaja v „Primerih“ svoje številke; več jih je združenih pod eno. Kako načelo vlada tu? Pričakoval sem tukaj vsaj pod posameznimi številkami zaokroženih vajnih skupin. Nekaj jih je res, posebno od početka, na mnogih mestih sem jih iskal zastonj. Kaj je nagromadeno v štev. 3. in 4. na str. 88.! S tako združitvijo se je prihranilo le nekaj prostora. In vrhutega so vse te številke z vsemi svojimi vajami zopet očitno namenjene za enkratni telovadni nastop!

Za IV. in V. razred ni več „Primerov“ izrecno; v resnici se nahajajo i tam pod drugim zaglavjem, kot „Zveze“ (n. pr. št. 122, 123, 128, 198). Te zveze obdelavajo res skupine vaj — najprej se skupina imenuje, potem se razkroji — in so zato prav dobre in porabne.

¹ Bolj mi ugaja beseda „razhod“, ker pravimo v zahtevanem pomenu „razidemo se“, „razšli so se“. Glej spod. 7.

² Pri II. razredu se nahajajo odmori sicer tudi v sredi, ali vse okoliščine kažejo, da se s tem le celota enkratne telovadbe deli v dva dela.

³ Še za ta namen je posebno onih „razstopov“ preveč.

Vse priznanje pa zasluži v obče pisatelj za veliki trud, ki ga je gotovo imel z zbiranjem in združevanjem take množine vaj.

3. Koračni in drugi ustopi.

V št. 47. so našeti „koračni ustopi“: „predkorak“, „zakorak“, „odkorak“ in „prekrižni ustop“. Namesto zadnjega izraza bi jaz rekel „prek-korak“, da dosežem vzporednost s „predkorakom . . .“, katero krši „prekrižni ustop“.

Omenita se tudi „razkreča“, ki odgovarja „koraku“, ter „prekreča“, ki odgovarja „pred“- in „zakoraku“; pogrešam pa dosledno ustopa, ki bi odgovarjal prekkoraku („prekrižnemu ustopu“); imenujem ga „prekkreča“. Kreče so opisane prav („telovadeec stoji enakomerno na obeh nogah“; treba je le še pristaviti, da sta precej narazen; sicer bi poseben izraz za „krečo“ med ustopi lahko pogrešali), „predkorak“ itd. pa ne, (prim. „Zvon“); kajti ni res, da pri teh „mora teža telesa ostati na stojnem bedru“. Pri vsakem koraku in koračnem ustopu je teža telesa na obeh nogah (bedrih); le v prvem trenutku pade vsled zamaha nekoliko bolj — ne na stojno, ampak — izkorakajoče bedro. Po knjigi ni prave razlike med koračnimi in „nožilnimi“ ustopi, ki so navedeni na omenjenem mestu v opombi kot (koračnim ustopom slični!“); da, slični so si, in vendar različni; ali razlika ne leži v tem, da se pri nožilnih ustopih postavi bedro samo s prsti na tla, ampak še drugje, kakor se bo pokazalo spodaj.

Med „nožilnimi ustopi“ pogrešam zopet vaje, ki je v sorodu s prekkorakom in prekkrečo, namreč „preknoženje“ — ta izraz sem rabil doslej zanjo. Ta je izmed vseh najelegantnejša, saj jo opazujemo v zelo obsežni meri pri — baletih.

Pri „izpadu“ in „borilnem ustopu“ je nekak *ὄπισθεν πρότερον* izvaja se drugi iz prvega, namesto nasprotno.

Ustopi, ki pridejo za telovadbo vedno v poštev, ki pa jih knjige naštevajo navadno brez ureditve, se dajo razdeliti nekako takole:

Ustopi so: A) z iztegnjenim kolenom:

I. koraki (koračni ustopi, Schritt); stoji se na obeh bedrih z enako težo¹; II. stopi (nožilni ustopi, Tritt); teža je na stojnem bedru, izstopajoča noga se položi na tla rahlo (skoraj samo s prsti).

B) S skrčenim kolenom

(I. obeh beder = počep); II. enega bedra: 1.) stojnega = borilni ustop; jaz rabim povelje: „v bor!“ — 2.) izstopajočega = izpad; moje povelje: „v bran“.

4. Položaj lakti in njih drže.

Kot prvi položaj se navaja (št. 20) dlanski; ne vem, zakaj. Oni, ki sledi prvi počivalni „vesi“, je palčni, pri „prijemih“ (gl. str. 77.) pa je

naravni prvi „zgornji“ („nartni“); najbolje je tega vzeti tudi kot prvega pri položajih.

Če se take stvari že razpravljajo teoretično, naj bodo tudi popolne. — Dlanski položaj je lahko dvojen: 1.) navaden, 2.) zavrt za 180°; tako tudi mezinčni: 1.) zasukan na zunaj, 2.) zasukan vznotraj (težak!).

Izrazi bi mi bili ljubši neanatomični, le krajevni, ki so mnogo značilnejši: gornji, spodnji, stranski (zunanji), notranji; te razume vsak. — „Prijeti“ n. pr. so tudi po knjigi str. 77.: zgornji (nartni), spodnji (dlanski), ali potem po drugem principu „palčni“ in „mezinčni“.

Pri „držah“ je izraz „vzpetje“ nasproti vesi, „razpetju“, „višku“ premalo omejen; saj je tudi drža v razpetju in višku — vzpetje! Po mojem mnenju se tukaj doseže natančnost s priprostostjo, če vzamemo za vse tri le „vzpetje“ s pristavkom „spred“, „vzad“, „gor“, („kvišku“). Poveljevanje je potem zelo priprosto: „lakti (vzpeto, v vzpetju?) spred! vzad! vstran! (ob straneh) gor!“ Tako se izognemo onim sitnim: „lakti v vzpetje naprej dvigni“.²

Namesto „v veso spusti“, bomo rekli priprosto ali: „lakti v veso“, ali še krajše: lakti dol!“ — Ta „dol!“ sploh nadomestuj nerodni „spusti“ in se rabi za povrnitev v prvotni (navadni) položaj i pri drugih priložnostih. — Knjiga pri tem povelju ne postopa enotno; (prim. samo „Primeri“ za I. razred, I. 8., II. 4., II. 6., II. 17., III. 20., III. 37.).

To poveljevanje veljaj tudi za vaje s palicami. Onega „dol“ se poslužuje že naša knjiga (gl. št. 218. 1, 6), ali s prostim „dol!“ tukaj ni izključena dvoumnost, ker se s palicami lahko spusté roke „dol“ spredaj in zadaj; tako ima knjiga poleg teh „dol“ vendar še povelje: „palico v navadno držo“. Temu se izognemo, če poveljujemo: „spredaj — dol!“ „zadaj — dol!“ ali na drug način: „v veso — spred!“ „v veso — vzad!“ (gl. št. 217, d) j).

Slično za „noževanje“. Namesto okorne trozložne poveljuice „prednoži“ (sc. levo bedro; gl. št. 119, 121 a), pravim jaz samo: „levo bedro — spred!“ ker je itak jasno, da se noži.

5. Telesne osi.³

Namesto „dolga“ os je bolje „podložna“ (Sl. Murnik, Redovne vaje str. 4¹).

Druga os „široka“ (bolje bi bilo „širinska“ ali „počezna“), je vsaka, ki teče vzporedno z ono, ki teče od rame do rame, ne samo ona, ki teče „od rame do rame“. — Izraz „ramna“ (Brunet) odpade po tem takim kot preozek; istotako odpade „notranja, skozi kolka vzporedno z ra-

¹ Trajno bivanje v kakem koračnem ustupu, ki je precej raztegnjen, imenujemo tudi kreče.

² Za isti rezultat, n. pr. „lakti vstran!“ rabi knjiga tri povelja: 1.) lakti v razpetje dvigni, (iz vese); 2.) lakti v razpetje spusti (iz drže v višku); 3.) lakti iztegni, (iz skrcene drže pred prsimi).

³ Str. 74. sl.

mensko“ (Murnik n. m.); ker če hočemo govoriti o „ramni“ in oni „notranji“, treba bi bilo še več drugih, n. pr. trebušna, kolenna . . ., okoli katerih se telo vrti na sličen način, kakor pri „ramni“, „ramenski“ ali kakor se že imenuje.

Sploh se os ne sme omejiti samo na en del telesa — saj lahko leži celo izven trupa!

Tako se ne moremo zadovoljiti z „globoko ali prsno (?), ki si jo mislimo skozi prsi“. — Kdaj se človek vrti okoli te osi? — Tu je Murnik zadel pravo, razlagaje „globinsko“ tako: „od spredaj navzad, navpično na prejšnje“. — In izraz? Ali naj pravimo „globoka“ ali „globinska“? Oboje je prevod nemške „Tiefbrachse“; prav vseč mi ni nobeno. — Kaj, ko bi se re reklo „navpična“??“

6. Igre.

Igre, kar jih je (str. 164. sl.), so vredne vse hvale; želeli bi jih bilo le še nekaj več. Ni mi jasno, kaj je bistvo prve skupine: „vesele igre“. Saj vesele so tudi vse druge. Nemara so izražene s tem rajalne igre, med katere se dajo št. 1—6. vštovati?

Ne morem si kaj, da bi tu ne priporočal učiteljstvu vnetega gojenja iger. Tu bo doživel učitelj najlepše ure v svojem poklicu, zraven pa koristil neizmerno mladini, ker jo bo privedel k temu, da za take igre uporablja svoj prosti čas, ne za postopanje. Da pa navduši mladino, mu je treba biti samemu navdušenemu.

Pri nas to na tem polju ni posebno lahko. Zakaj? Zato, ker se domala nič ne dela na to, da bi se učitelj v tem smislu izvežbal in se mu tako olajšale težave. Kar pa komu prizadeva preveč težav, to ga ne veseli. — Treba bi se bilo lotiti kar sistematično, začeti bi se morala država. Kako? Ustanoviti bi se morali za učitelje in učiteljice posebni igralni kurzi, pri katerih bi se tekom nekaj dni udeležniki vežbali sami ter se učili vežbati druge. V določenem redu bi prišlo polagoma vse učiteljsko osebje na vrsto. Čez nekaj let bi se začelo od kraja, da bi izobrazba ne zaostajala za tekom časa. Seveda bi bila dolžnost države, udeležnike denarno podpirati.

Take kurze, le še brez denarne podpore, imajo v Nemčiji že od l. 1890. v večjih mestih (Berlin, Bonn, Frankfurt o. M. itd.) — s kakim uspehom? Od l. 1890. pa do tekočega leta se je v teh kurzih izobrazilo 3736 učiteljev in 1956 učiteljic, čez 5600 učnih moči! Pa s kakim ognjem se udeležujejo vsi tega praktičnega, teoretičnega pouka! Lahko si mislimo, kako goji to učiteljstvo igre.

In pri nas? Le molčimo!

7. Terminologija.

Splošno bo gledé na to najsitneje vprašanje pri našem predmetu primeriti tudi „Lj. Zvon“. — Že zgoraj sem na raznih mestih govoril o nekaterih deloma fundamentalnih izrazih. Gl. II. 2, 3, 4, 5.)

Kar sem sploh povedal o tem in še bom povedal v nastopnem, seveda ne sme in ne more imeti absolutno obvezne veljave, ampak zasleduje le namen, spraviti zadevo na dnevni red in jo nekoliko poriniti v tir s tem, da se prične o njej razmišljavati; le tako je pričakovati, da se imenstvo sčasoma utrdi in udomači.

Dobri so izrazi, ki imajo pravo domače lice, kakor: motovilo, peticanje, prekue, prevrtaj, stopicanje, vijuga, vrtača.

* * *

a) Okreti. Največkrat pridejo telovadcu na vrsto izrazi, s katerimi se poveljuje pri „okretu“, nadomestbe onih „kehrť euh“, links (rechts) um“. — Dejstvo je, da niti pri teh elementarnih poveljih ni pri nas dosežena enota.

Ali nas zadovoljuje, kar se je že storilo?

α) Začnimo s „kehrť euh“! Zanj se je kolikor toliko že udomačil naš obrat: z o se izraža napoved, z brat! se zapovē izvršitev dovolj kratko in krepko. Tudi naša knjiga se ga je oprijela po pravici. Dvojno povelje „čelom-vzad“, „čelom-spred“ (Murnik, Redovne vaje str. 8.) je nepotrebno, saj je vedno isto obračanje; in zapoved „čelom vzad“ (!) je, če ne drugega, vsaj precej čudna.

Po tem takem bodi o-brat = kehrť euh!

β) Težja je odločitev pri „links (rechts) um“.

Najprej je tukaj treba izobčiti ono absolutno nepotrebno razlikovanje med prehodom v bočno in čelno postavu, ki se mu je deloma udala i naša knjiga, torej oni „front“, oziroma „v bok“, „čelom“ („v čelo“). Čemu naj popolnoma isti, ne v trohici različen, zasuk na levo enkrat imenujem „v levo — v bok“, drugič pa v levo čelom“ (Murnik, 8.?) Da je rezultat za oko enkrat drugačen, to vendar ne more biti odločilno pri imenovanju; saj je to le slučaj, nekaj postranskega. Imena dajajmo, dokler moremo, le prikladno bistvu; drugi oziri ne pridejo v poštev; če jih donášamo, obremenjamo le po nepotrebem sebe in svoj spomin. Gre se pri naši vaji ne gledé na razliko med „v bok“ in „čelom“ v prvi vrsti za skupno ime, s katerim izražajmo polovico obrata; to ime bodi kratko, enozložno zaradi neštevilnokratne rabe!

„Kre-ni“ naše knjige nam kot dvozložnica ni všeč. — Kaj tedaj? Večkrat sem razmišljal o stvari, naposled sem se odločil za „v levo (desno) stran!“ To se mi zdi priprosto in bistvu vaje primerno.

γ) Pri okretu samo za 45° se poslužujem sledečega poveljevanja: „na levo-vprek“ tako trdi Murnik n. m.) in „v premo-mer“ (ali tudi „na desno-vprek“).

Moje skupno poveljevanje je torej naslednje: 1.) o-brat! 2.) v levo (desno) stran! 3.) na levo-vprek: premo-mer (na desno-vprek).

To nadomestuje onih sedem: „čelom vzad“, „čelom spred“, „v levo v bok“, „v levo čelom“, na levo vprek“, „premo čelom“, premo v bok“!

b) Okret, zavinek, zavoj. — Knjiga je vzela „okret“ = Drehung. „Zavinek“ = Windung, „zavoj“ (trdi Murnik str. 7.) = Schwenkung. — Bojim se, da se bosta zavinek in zavoj prelahko zamenjavala; saj jima moramo dati različen pomen siloma. „Okret“ ni po svojem pomenu Drehung, ampak Schwenkung: „kretam se“ ni drehen! — Jaz sem si koj od početka pomagal takole: 1.) Drehung = zasuk, 2.) Wendung = zavoj (zavinek), 3.) Schwenkung = okret. Ker pa vidim, da je zlasti „zavoj“ = Schwenkung že precej prodrl, nočem svojega predloga urgirati.

c) „Vvrstitev“ (št. 104). — Gledé na to so izrazi knjige izključno poslovenjeni iz nemških: „Vvrstitev vštric prvega“, „vvrstitev zadaj“ itd. — Uprav tukaj si lahko v slovenščini pomagamo z domačim blagom; le tri besede, in dovolj je: „pristop“, „zastop“, „predstop“ za Nebenreihung itd. Povelja so kratka: „pristop k prvemu stopaj“ i. dr.; kadar treba, se pové tudi stran.

d) Izprevod (št. 7) i. dr. (Prim. „Zvon“). Izprevod je po knjigi = Umzug (poleg „obvod“ in „obhod“) ali tudi = das Ziehen der Reihe; za zadnje po mojem mnenju sploh ni treba posebnega izraza; če pa že hočemo imeti posebno besedo, bodi „izprevod“ le = das Ziehen der Reihe; za Umzug, najobičajnejši način korakanja, moramo imeti enoten izraz; in ta bodi „obhod“; saj pravimo: obhodim — ker „obvod“ ni dovolj značilen.

e) Razmak — razstop (št. 6) — „Razmak“ je nelepa beseda, „razstop“ (št. 3) = auseinander! pa po etimologiji ne izraža zahtevane kretnje. Pri tem „razstopu“ se ne razstopijo učenci, ampak razidejo; moralo bi se tedaj reči: razhod (tudi Murnik str. 13.). Pač pa se učenci razstopijo pri „razmaku“; torej pustimo „razmak“ ter rabimo namesto njega „razstop“ = öffnen (tudi Murnik str. 13.) — Namesto „sklep“, ki je sicer dobra beseda, imamo dosledno na razpolago: „sestop“. Da ponovim: namesto „razstopa“ = auseinander, priporočam „razhod“; namesto „razmaka“, „razstop“, namesto „sklepa“ „sestop“.

f) Krčisteza (št. 16, 17 i. dr. Prim. „Zvon“) se rabi za skrčenje in stezanje; namesto te nelepe besede bi se dalo reči: skrčevanje; v ponavljalnem pomenu glagola leži že itak tudi stezanje. — Pri bedrih imamo na razpolago „počepanje“, t. j. krčenje in stezanje kolen; saj počepati se pravi: opetovano počeniti in vstati. — Pod št. 21. stoji „krčisteza lakti“. Če se rabi krčisteza za „Wippen“ (tako slovarček), potem izraz tu ni prav pogojen; krčisteza lakti bi bila v vaji št. 22, namreč skrčenje lakti za sunek. Bistvo onega „Wippen — krčisteze“ vidim jaz v istočasnem skrčenju v dveh sklepih (členkih). V št. 21. zahtevana krčisteza lakti pa je takozvano „Unterarmschnellen“, ne „Wippen“.

g) Namesto (str. 27. V. 9, 10) „trup naprej vpopni“, „vzkloni“, se da reči: „Upogib trupa spredaj — dol = vzklon!“ Prim. zgoraj II. 4.

Št. 98. V povelju „dvigajte desno koleno, vadi 1! 2!“ imamo kar tri povelja; krajše: „desno koleno dvigaj!“ ali „vzpeto — gor!“ — Slično drugod.

Namesto „teci“ (promiscue) bolje: „v tek!“ oziroma „v dir!“ — Gledé na „natek“ (Anlauf), po mojem mnenju bolje „zaleta; prim. „Zvon“.

„Ježni sed“ (št. 239) = Reitsitz; bolje je „ježa“.

„Potovalno plezanje“ (št. 260) = Wanderklettern je hud nemčizem; recimo: „vprečno (počezno) plezanje“.

Glasovna razlika med „sprednjakom“ (Vorderer Führer) in „sprednjikom“ (Vordermann) je premala. (Prim. „zadnjak“, „zadnjik“) Bati se je zamenjavanja; drugače ni izraza ugajata. — Za „sprednjaka“ si poiščimo: vodnika, vodjo, načelnika.

8. Seznamek izrazov. (Slovarček.)

Pri seznamku telovadnih izrazov opazimo dva glavna nedostatka (prim. „Zvon“). 1.) Pri vsakem važnejšem navedenem terminu bi bilo treba pristaviti številko v knjigi, pod katero se prvokrat — ali najobširneje — govori o njem; le tako stopi seznamek v harmonijo s knjigo ter postane prav poraben. 2.) Sestavljeni termini naj bi se uvrstili pod onim samostalnikom (oziroma glagolom), ki je njih skupni temelj, kakor se je to v knjigi že deloma zgodilo. (N. pr. ne „polžji zavinek“, ampak „zavinek polžji“, „obroči nihalni“, ne nihalni obroči, „ustop odko-račni“ in ne nasprotno, itd.)

Izmed posameznosti še pripomnim: pogrēšam izrazov: bok, ločno (ločen), počepni ustop, prečep.

Namesto „izkok“ = Ausspringen, stoji pod „Ausspringen“ prav: izskok. Ker stoji „izkok“ pred „izkorak“ in ne pred „iztegnjen“, kamor spada izskok, se ne more misliti na tiskovno pomoto.

Na str. 243. čitamo „obrača Kehre“ in „obratni odskok Kehre“, pod Kehre str. 249. pa samo „obrača“. Zadnje je prav, ker „obratni odskok“ bi bil Kehrsprung, ki ga pa ne najdem v seznamku. Pri „Wende“ (str. 252.) pač stoji poleg „okreča“ še „okretni odskok“, ali pisec sam je čutil, da to ni prav, ker je stavil v oklepaj „preskok“; „okretni preskok“ je res okreča!

Str. 246: „Zavrtaj Drehung“ ali kaka? ker na str. 248. stoji „Drehung vrstenje, okret, zasuk, zavrtaj, prevrtaj“ — pet izrazov! Ali so vsi istega pomena? Pod „drehen“ so nekateri — ne vsi — razloženi.

Str. 246: „Zvod Abmarsch“; pa str. 247. „Abmarsch razvod“ — kako se to strinja?

III.

Naposled še neke opazke h knjigi kot taki.

1. Glej na vsebino.

K obrazcu 9. je treba pripisati: glej obr. 16 b (str. 37.); slično k št. 11.: glej obr. 7. 8 in k št. 36.: glej obr. 15.

Št. 27. Ploskanja z rokami bi jaz vsaj v zaprtih prostorih ne pripuščal.

Tekauje brez takta (št. 40) se izvršuje k večjemu na prostem.

K št. 76 je dobro pripomniti, da se sukanje trupa naj ne zamenja s kroženjem.

Pri številki 13, 16... bi se naj opozorilo na razliko med ного in bedrom (Fuß; Bein); sicer dvomim, da se zadene pravo v št. 13 „dvignejo učenci levo ного“; eden bo napravil petecanje, drugi dviganje kolen. — Isto velja za roke: lakti. — V navadnem življenju rabi tudi Nемеc Fuß za Bein, Hand za Arm; tako tudi slovenščina ного in roko v ožjem in širšem pomenu.

Dvomim, da se učenci hoje v taktu (št. 39) nauče najložje potom „prvotnega koraka“. Ta korak je precej težak in zahteva že za izvajanje toliko pozornosti, da se težko pazi na takt. Nadalje se da vršiti le v primeroma počasnem taktu: tak takt pa ne „gre v ušesa“; saj tudi ni v soglasju z malim učencevim telesom. — Po mojih izkušnjah se hoja v taktu doseže najložje na zgoraj (str. 257.) navedeni način iz „hoje na mestu“.

2. Glede na obliko.

a) Tisk je lep, zunanja oblika sploh prav dostojna. Nekaj želj naj postavim sem.

Poveljni zlog naj bi se ločil s pomišljajem, ne pa poveljna beseda, n. pr. „na levo sto-paj“ ne: na levo — stopaj!“ Pred izvršilnico (zlogom) je odmor vedno potreben, ne pa že prej. Celo neumesten je pred dvozložnimi poveljnicami, ki jih je v Brunetovi knjigi mnogo.

Na str. 130. čitam n. pr. „z desnim se skaklja 2—4 ter se dvigne“ itd. Naj se tiska „2.—4.“ ali „2—4 krat!“ Tako na več mestih.

Tiskano je (str. 126.) „na povelje... izkorači na 1 levo, na 2 stopi desno.“ — Če istotam stoji „stopaj! 1! 2! 3!“ bi moralo tudi stati „izkorači na 1! levo, na dva! stopi desno.“ — Tako na neštevilnih mestih.

b) Tiskovne napake. — Poleg v „Zvonu“ prijavljenih (str. 6. Kreuz; Kreuz, str. 14, Ročna; Bočna, str. 45. s stogimi: s stogimi, str. 135. merzlo, str. 119. obe roke) navedem še naslednje:

Št. 13. Med „upognivši, koleno“ je vejica odveč.

Str. 45. „Obelahé med vzpetjem in višku“ („viškom! če ni višku“ naravnost odvisen od „mahaj“.)

Št. 123. „Podnoževanje z desnim!“ Iz povelja str. 101. (a) se spozna, da mora tam stati „prednoževanje“.

Št. 146.: skaljanje namesto skakljanje.

Str. 110. je št. 166. in ne 161.

Str. 119. z spodnjim prijemom.

Št. 190. v (s) ločno vrsto.

Št. 270. „vprečni stoji“, prav: „v prešni stoji“.

Str. 219. na dveh drogah.

V ostalem — in tega je pretežna večina — moremo knjigo le hvaliti. Posebno dobro mi je del stavek (str. 108.): „Skakanje je najbolj zdravo telovadno gibanje; zato naj se mnogo vadi, a tudi lepo izvršuje“. — Izvrstni so tudi migljaji glede zunanje ureditve n. pr. str. 143. a) in dr. Pa kaj bi našteval množico mest?

Skratka, kakor sem povedal že drugje: knjiga je bila krvavo potrebna in je toli važna, da jo mora imeti v rokah vsakdo, kdor ne stoji izven slovenske telovadbe.

Pri drugi izdaji, katero knjigi želimo v prav kratkem času, pa bo pisatelj s svojim strokovnim znanjem in na podlagi izkušenj, ki jih bo napravil s knjigo, svoje delo z mnogo manjim trudom spopolnil tako, da bo ustrezala vsakemu v vseh podrobnostih.

Književno poročilo.

Novosti.

„Knjižnica za mladino.“ Vodstvo „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ je izdalo v tem oziru na slovenske rodoljube okrožnico, v kateri je čitati: „Zaveza slov. učiteljskih društev“ je gojila že od svojega začetka plemenito željo, da bi oskrbela naši mladini dovolj primerne berila, ki bi jej bistrilo um in vzor drugih narodov, ki imajo svoje znamenite „Knjižnice za mladino“. Leta 1895. je začela izhajati mesečno „Knjižnica za mladino“ v „Goriški tiskarni“ A. Gabrščka. Izšlo je 24 snopičev, a koncem leta 1896. je založnik ustavil nadaljno izhajanje, ker je imel deficit. Doslej pa je razprodal že precej knjig, da bi bil pokrit deficit, ako bi plačali dolžno naročnino bivši naročniki. Zategedelj se je odločil, da bo „Knjižnica za mladino“ zopet izhajala. Poslej bo izhajala v četrletnih, povprečno 12 tisk. pol obsežnih, trdo vezanih knjigah za samo **3 K 20 h** na leto; posamične knjige bodo dobivali naročniki po 80 h ali 40 kr. s poštnino vred. Uredništvo je prevzel znan slovenski šolnik in pisatelj. Naročnikov mora biti najmanj 1000, ako hočemo zagotoviti „Knjižnici“ vsaj zdaj trajen obstanek. Tovariši! Vsaka šola imej po dva iztisa, večrazrednice pa vsaj toliko, kolikor je razredov; kjer je mogoče po dva iztisa na razred! Čimbolj se „Knjižnica“ razširi, toliko večji bo kulturni uspeh. „Zaveza“ pa bo deležna pri morebitnem gmotnem dobičku. Kmalu bodo krajni šolski sveti sestavljali proračune za prihodnje šolsko leto. Rodoljubi! izposlujte, da se sprejme primerni znesek za „Knjižnico“. Naši mladinski pisatelji in prelagatelji iz drugih književnostij imajo v naši „Knjižnici“ dovolj prilike, da svoje spise spravijo v svet. Založnik plačuje tudi nagrado po naših razmerah. Ker izide prva knjiga že meseca vinotoka ali listopada, naj se naročniki takoj zglasajo, da bo založnik vedel, koliko iztisov mu je prirediti. Mnoge šole še nimajo dose-danjih snopičev. Prvih pet ni več; v zalogi pa so še ti-le: Snopiči 6. in 7. „Razne pripovedke“, 8. Antona Martina Slomška „Zbrani spisi“. I. Pesmi, (snopič za srednjo stopnjo.) — 9. „Plemenita srca“. — 10. in 11. Antona Martina Slomška „Spisi zbrani za mladino“. 1. Pesmi. (2. snopič za višjo stopnjo.) — 12. a) „Hudo-

ben tovariš". b) „Mrzle solze na cvetkah Marije Antoniette, francoske kraljice“. — 13. in 14. „Pesmi cerkvene in druge“. Zložil Andrej Praprotnik. — 15. „Zeleni listi.“ Kratke povestice za otroke, stare 6 do 10 let. Poslovenil Antou Brezovnik, učitelj. — 16. Ant. Mart. Slomšeka „Spisi za mladino“. III. snopič. Basni, prilike in povesti (za nižjo in srednjo stopnjo.) — 17. in 18. „Tatari na Moravskem“, ali Bog ne zapusti svojih služaknikov. „Gozdne cvetke“, ali štiri povesti in tri krajše razprave. — 19. „Slavoj i Ljudmila“. Milosrdna brat in sestra. Zbirka kratkočasnih in poučnih govorov o živalih. I. del. Spisal J. Dimnik. 20. „Bogdanova mlada leta.“ Svojim prijateljskom spisal L. Černež. — 21. „Pisanice“. Slovenski mladini spisal E. Gangl. — 22. in 23. „V domačem krogu“. Zbirka pesmi in povestij za mladino. Priredil Janko Leban. — 24. „Savinjski glasi“. I. snopič.

Avstrijska zgodovina za ljudske šole. V spomin na 70letnico rojstva Nj. cesarskega in kraljevega Apostolskega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. priredil Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani. V Ljubljani 1900. Založil Josip Petrič, trgovec s šolskimi potrebščinami. Tisk Rudolfa Milica. — Ni še dolgo temu, ko so vojaška oblastva poudarjala, da se v ljudski šoli premalo goji avstrijska zgodovina. Gotovo ni temu kriv učitelj, ampak razmere. Vseh pomožnih knjig si učitelj ne more nabaviti; v okrajni knjižnici se pa tudi ne dobi vselej vsega, kar rabi za pouk. Največkrat pa takih pomožnih knjig učitelj sploh dobiti ne more. Priti v okom temu nedostatku pri zgodovinskem pouku je namen tu omenjene „Avstrijske zgodovine za ljudske šole“. Zato trdno pričakujemo, da bo učitelstvo radostno seglo po tej knjigi ter jo bode naročalo za se, za šolarske in učiteljske knjižnice in jo širilo tudi med šolsko mladino. — Vsebina: I. Avstrijske dežele v starih časih. Od Rimljanov do sv. Štefana prvega, ogrskega kralja. II. Babenberžani 976.—1246. III. Medvladje. IV. Rudolf Habsburški. V. Avstrija pod Habsburžani. VI. Avstrija pod dinastijo habsburško-lotarinško od leta 1740. VII. Avstrija kot konstitucionalna država. 1. Vlada avstrijskih dežel. 2. Vlada ogrskih dežel. 3. Skupna vlada. VIII. Pravice in dolžnosti avstrijskih državljanov. IX. Viteški redi in odlikovanja. X. Grbi. XI. Cesarjev naslov XII. Rodopis cesarske rodovine. XIII. Kako se je razvijala naša država. XIV. Pregled, kako se je razvijala naša država. XV. Avstrijski vladarji. XVI. Gesla avstrijskih vladarjev. XVII. Časovna tabela. XVIII. Zgodovina kranjske dežele. XIX. Zgodovina Ljubljane. XX. Avstrijska cesarska pesem po prvotni melodiji J. Haydna. XXI. Zgodovina avstrijske cesarske pesmi. — To so glavni podatki vsebine; razvidno je iz tega, da je zbrano v tej knjigi vse, kar potrebuje učitelj pri pouku avstrijske zgodovine. Knjiga je tudi zelo primerna za obdaritev učencev povodom praznovanja cesarjevega godu. Na čelu nosi knjiga prav dobro cesarjevo podobo. „Avstrijska zgodovina“ za ljudske šole, ki ima jako lepo obliko in lep tisk se dobiva pri založniku po 2 K knjiga.

„Ročni zapisnik“ z imenikom ljudskih šol in učiteljskega osebja na Kranjskem, Južno-Štajerskem in Primorskem in z osebnim staležem kranjskega ljudsko-šolskega učiteljsstva za l. 1900-1901 je baje¹ ravnokar izšel v založbi R. Šeberja v Postojni. Uredil ga je učitelj Štef. Primožič. Ta ročni zapisnik velja za 75 učencev 1 K 40 h, za 100 učencev 1 K 50 h, za 125 učencev 1 K 60 h, za 150 učencev 1 K 70 h, s poštnino 10 h več.

A. Janežičeva: Slovenska slovnica. Za srednje šole priredil dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Osma, predelana izdaja. — Mehko vezana 2 K 60 vin.; trdo vezana 3 K. V Celovcu 1900. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja. — Tako je naslov 288 str. obsežnemu delu, ki je sad globokega strokovnega znanja. „Slov. Narod“ piše o tej izdaji: Ta slovenska slovnica, katero jo preučila večina sedanje slovenske inteligence in po kateri se ravnajo malone vsi slovenski literatje, je sestavljena natančno, vzorno, pregledno in rabljivo tudi za samopouk. Ker je tisk jako lep ter je s porabo različnih črk jasnost in preglednost snovi še povečana, bode tudi ta nova izdaja te najboljši slovenske slovnice dobrodošla. Delo dela čast vtelečenima svojima avtorjema, pa tudi tiskarni družbe sv. Mohorja v Celovcu.

¹ Mi ga še nismo videli. — Uredn.

Razgled.

Listek.

Perzijski šah in pouk. Perzijski šah potuje od pomladi po evropskih deželah. Vlade ga srčno pozdravljajo. Nemara pa širjim krogom ni znano, da goni šaha po svetu zraven radovednosti tudi želja, seznaniti se z evropskim načinom naobraženja.

Prvi čin perzijskega šaha je bil ta, da je ustanovil doma „Družbo za pestovanje znanja“, ki izda dvakrat mesečno svoj časnik. V tem časniku se slika namen družbe tako-le: „Naš mnogospoštovani gospod padišah ve dobro, da se more prebivalstvo le s šolo naobraziti in zato je naša skrb, se brigati za vzgojo in naobrazbo mladeži. V ta namen se ustanavljajo v vseh mestih šole po evropskem vzoru. Sedanji napredek na polju pouka javi dovolj jasno, kako hrepeni perzijski narod po omiki in kako je zmožen se naobraževati.“

Ministru pouka javlja šah svojo zadovoljnost s to izjavo: „Milosti božji, Tvojemu delu in delovanju „Družbe znanja“ zahvaljujem se za velike napredke na polju pouka, ki me napolnjujejo z veseljem in zaupanjem v daljne napredke. Moja najskrbnejša briga je ljudstvo naobraziti in je vzgojiti v svoje in vsega naroda dobro. Zato ti ukažem skrbeti z vsemi silami za nadaljne popolnjevanje šol, za ustanavljanje knjižnic, kakor tudi za objavljanje poročil, ki se tikajo naobrazbe.“ — Povsod torej večja želja po omiki. In zopet se nam vsiljuje pri teh radostnih poročilih misel: „Čegav je bodoči svet“?

Posel z Budée.

Zguba zmožnosti za godbo. O njej govori Probst v časniku „Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten.“ Znanstveno se imenuje amuzija. Ona je ali senzoriška — bolnik ne razume godbe, ne spozna melodije, ne pozna ritma, godba se mu vidi kot hrup, ali motoriška — bolnik ne ume peti in ne igrati, če tudi je preje umel; slepota za note — bolnik ne razume pomena not, četudi jih je preje poznal. — Amuzije imajo svojo posebno lokalizacijo v možganski mrenici, ki ni v zvezi z lokalizacijo atazije (zgube govora) ki je v njenem sosedstvu. Senzoriška amuzija ima svoje selo v prvi tretjini obeh prvih temporalnih ovinkov a to samo v eni hemisferi, čisto v levi, včasih v desni hemisferi, čisto v levi. Motoriška amuzija ima lokalizacijo v drugem frontalnem ovinku, po individualiteti včasih v levi, včasih v desni hemisferi. Za čitanje not se more z gotovostjo polagati centrum v spodnji parietalni ovinek.

Možgani mož in žen. Profesor W. Müller v Jeni je meril možgane mož in žen na Durinškem in podaja o tem v časniku „Glob“ sledeče: Razmerno število med možgansko maso in telesno maso je pri ženah manje nego pri možu; toda razloček je tako majhen, da čini jedva 0.0181, ter menja med 0.016 in 0.019. V nobenem slučaju ta razloček ne zadoštuje, da bi se mogla po njem odrekati ženam sposobnost za akademiško naobrazbo. Kajti bilo bi zelo samovoljno meniti, da povzročuje malenkostni razloček ravno nedostatek nervnih ozlov. — Iz Müllerjevih proučavanj se tudi razvidi, da se mora meja normalnega funkcioniranja tega organa pomakniti višje in nižje. Tako je dekla, koje mozeg je tehtal 800 g, izpolnjevala svoje dolžnosti v popolno zadovoljnost svojih gospodarjev, in neki občan iz Jene z 2100 g težkim mozgom nikakor ni nadkriljeval duševno svojih občanov. Sploh se misli, da raste mozeg do šestega leta; v letih sedme desetice pa začne mozeg preminovati. Toda pri tem bistvujejo velike individualne variacije; fiziološki vek se ne ujema s kronološkiim.

Fiziološki učinki arktiške noči in zime. Zdravnik Cook popisuje pot ladje „Belgica“ v „Maclare Magazinu“ in riše fiziološke učinke arktiške noči in zime. Dolga zima, osamljenje, uživanje konserv kot edine hrane, nizka temperatura in velika vlaga so povzročali stanje, katero imenuje „polarno andemijo“. Pott lica je obledela in dobila neki zelenkast

lesk. Želodec in vsi notranji organi so postali leni in nehali delovati. Najbolj nevarne so bile nerednosti v delu srca in mozga. Delavnost srca je bila slaba, a udarci se niso pomnoževali, dokler ni bilo drugih nevarnih pojavov. Nerednosti v delovanju mozga niso bile vselej vidne, a vsi potniki so bili nezmožni osredotočiti svoje misli in stvarjati vrejene vrste misli. Eden mornar je bil v nevarnosti, da se mu zmeša; toda njegovo stanje se je popoboljšalo, ko se je zopet pojavilo solnce.

Številno razmerje mož in žen v evropskih državah. Po statističkih datak pripada v posameznih evropskih državah na 1000 moških prebivalcev žensk: v Bosni 894, na Grškem 919, na Srbskem 946, v Rumuniji 974, v Italiji 955, v Belgiji 1005, v Franciji 1014, na Ogrskem 1015, na Nizozemskem 1036, na Čudskem 1027, v Rusiji 1028, v Prusiji 1036, v Nemčiji 1037, na Španskem 1040, na Avstrijskem 1044, na Angleskem 1048, na Danskem 1053, na Švedskem 1055, v Švici 1056, v Norvegiji 1073, na Portugal-skem 1078. — Tudi v Severni Ameriki je menj žen nego mož. Tam pripada namreč na 1000 mož 953 žen.

Naobrazba na Japonskem se vedno širi in to po veliki skrbnosti tamkajšnih šol. Tako se izdaja danes tamkaj že 745 časnikov; pri tem moramo omeniti, da so bili še pred par leti prvi izdajalci časnikov kaznovani s smrtjo. Edina firma Ohasi je izdala v 13 letih čez 100.000 zvezkov knjig in utemeljila pet mesečnikov, izmed katerih se tiskajo „Faiyo“ in „Bungeckurubu“ v 150.000 iztisih. Naobrazba naroda ima velik vpliv na obrt in kupčijo. Kako skrbijo Japonci za higijeno, mogli bi biti vzor za marsikateri narod. Tako so podrli vse mesto Tekhan in ga postavili na drugem kraju, ker je stalo v nezdravi in blatni krajini.

—❖—

Pedagoški paberki.

Narodno šolstvo v Rusiji. Konec šolskega leta 1899 je bilo v Rusiji 78.699 ljudskih šol. Izmed teh je bilo 69.147, torej 90%, vaških in samo 7736, ali 10%, mestnih šol. Po popisavanju l. 1897 šteje meščanstvo v Rusiji 12,5% vsega prebivalstva; vsled tega imajo prebivalci mest primeroma za 20% manje šol nego vasi. Leta 1899 je bilo vseh za šolo sposobnih otrok 4.111.409; izmed teh pride na mesta 616.500, ali 15%, vse drugo, namreč 3.494.909 (85%) na deželo. Ako pripomnimo, da je bilo vsega prebivalstva v mestu nemara 17 milijonov, a zunaj 123 milijonov, vidimo, da je otrok, ki hodijo v šolo v mestih, 3,6%, na deželi pa 3%. V normalnih razmerah bi moralo biti število otrok, ki hodijo v mestih v šolo, dvakrat do trikrat večje nego število vaških otrok. Ta števila kažejo, kako je šolstvo v Rusiji zanemarjeno.

Skrb za šolske vrte na Spodnjem Avstrijskem. Na Dunaju se je vršila v juniju po prizadevanju deželne družbe za sadjarstvo shod šolskih vrtnarjev, katerega se je tudi vdeležil nadzornik Wagenhütter, ki je dokazoval, da sedanje določbe o šolskih vrtih in nedavno od imenovane družbe izdane instrukcije popolnoma zagotavljajo ustanovo in vzdrževanje pripravnih šolskih vrtov. Po njegovem predlogu je sprejel zbor sledeče resolucije: 1. Vsaka šolska občina je po zakonu dolžna vrediti primeren šolski vrt in ima v ta namen potrebno denarno vsoto sprejeti v budget. Neimovite občine naj prejmejo deželno podporo. 2. Učitelji ali učiteljice so dolžni nazirati šolski vrt kot potrebno sredstvo za pouk. 3. Glavna skrb naj se posveti pestovanju sadnega drevja in zelenjav. V pestovanje sadnega drevja naj se porabijo dečki, v pestovanje zelenjav pa deklice. 4. Učitelju naj se nujna prilika, da bi si prisvojil v praktičkih tečajih vajo v cepljenju in pestovanju drevja. 5. Dobiček iz šolskega vrta ima učitelj v plačilo. 6. Šolske olajsave na cela polletja storijo pomen vrtov iluzoričen in se naj radi tega ukinejo. 7. V vsakem šolskem okraju naj se vredi vzoren šolski vrt. 8. Vsako leto naj se vrši shod vrtnarjev in sicer v mestu, kjer je vzorni vrt. 9. Vprašanje šolskih vrtov bodi stalen predmet posvetovanj okrajnih konferenc.

Društva mater. V Združenih državah ne skrbijo samo velika, na znanstvenih temeljih ustanovljena društva za vzgojo otrok, ampak v vseh večjih mestih se združujejo matere, da bi uvaževale o raznih vzgojnih vprašanjih. Nekatera temata navedemo: Etika s stališča doma in matere. — Odgovornost starišev. — Otroški plesi. — Poset otrok v gledališču. — Otroške zabave. — Slaba družba. — Kako se učijo otroci legati. — Temperament otrok. — Strah. — Povesti in njih pomen v vzgoji. — Prvi korak v šolo. — Neslušnost in nje vzroki. — Kako je otroke navajati k štedljivosti. — Napoji. — Obleka. — Otroške bolezni. — Pažnja dojenčkov itd. Tudi gospodične kolegkinje bi imele veliko zaslugo, ko bi slične družine mater v življenje vzbujale in boljše razumljenje vzgoje širile.

O kopelih v šoli. Dr. Gundrum v Križevcih v Slavoniji zahteva v časniku „Zdravje“ sledeče: Potrebno je, že male otroke privaditi na snago, s čimer se i v narodu ustanovi in utrdi navada in potreba kopeli. To bi najlaglje dosegli v šolah, kjer bi se morale ustanoviti kopeli; kajti ako se briga za ubožce občina in država, moglo bi se apelovati tudi v tej zadevi, ki ima tolikšen pomen za javno zdravništvo, na dobro in izdatno pomoč poklicanih organov. Po kratkem popisu učinka kopeli na vse telo prihaja avtor k zaključku, da bi z ozirom na praktičnost bilo najbolje, uvesti v šolah „dušove“ kopeli. Stroji so priprosti, niso za kopajoče se otroke nevarne, toplota se da regulirati, in niti pouk bi ne trpel, kajti v eni uri se more skopati petdeset in še več otrok. Kopeli se morajo urediti v kletih. Za oblačenje in slačenje zadostujejo majhni prostori, prosto vrejeni. Dete se mora kopati enkrat na teden; mora seveda dobiti dovoljenje od starišev.

Italijansko šolstvo ne napreduje, ampak vedno upada. Materijalna beda, ki vlada po tem srečno nesrečnem kraju, ne dovoljuje niti najpotrebnejše duševne hrane. Nedavno poslala je Apulija kralju prošnjo, da bi se tam uknila — obvezna obiskava šol. V mnogih krajih se zapirajo šole radi nedostatka učiteljev. Na tak način je tudi mesto Castiglione „popravilo“ svoje finance. — In ta jug obsiplje vso Evropo z delavci, ki prinašajo v svoja nova bivališča samo bedo in — zlodejstva. Kam bode še laški narod prispel, to se danes ne da določiti.

Kronika.

Žalostne razmere. „Obzor“ je pred kratkim poročal, da je v Reki 20.000 hrvatskih otrok, za katere se niti ena ura ne žrtvuje, da bi se učili hrvatskega, maternega jezika, ki jim je edino le razumljiv. V Istriji je 17.000 hrvatskih otrok brez hrvatskih šol. To so števila, ki vzbujajo grozo!

Koliko potrošijo naša največja mesta za šole. Uradno izvestje za leto 1898. navaja o tem za leto 1898. v kronah: Dunaj je izdal 19.818.000, Praga s predmestji 4.888.960, Brno 1.619.000, Trst 1.336.400, Lvov 897.000, Gradec 733.680, Krakov 516.500, Inomost 328.400, Librec 205.160, Ustje nad L. 191.000, Maribor 176.000, Pilzenj 172.880, Opava 160.360, Černovice 158.341, Iglava 131.680, Prostojev 130.960, Kladno 124.020, Jablonec 120.230, Trident 116.800, Gorica 103.000, Celovec 98.300, Ljubljana 90.980, Solnograd 77.500, Tešin 44.500 itd.

Corrigendum. V Lebanovem spisu čitaj v zadnji številki „Popotnika“ na strani 237. v 7. vrsti od zgoraj: tovarišem (ne starišem); na strani 238. v 9. vrsti od zgoraj: stilističnih (ne statističnih). Na istej strani v 9. vrsti od spodaj: sestavek (ne sestanek); v 7. vrsti: danih nalog (ne samih nalog); v 4. vrsti: pri pisмениh vajah (ne primernih vajah).